

“Azərbaycan Beynəlxalq Bankı” ASC-nin UÇOT SİYASƏTİ

Mündəricat

1. Ümumi müddəalar	2
2. Əsas anlayışlar	2
3. Uçot siyasətinin əsas prinsipləri	5
4. Mühasibat uçotunun prinsipləri	10
5. Yekun müddəalar	34

1. Ümumi müddəalar

- 1.1. “Azərbaycan Beynəlxalq Bankı ASC-nin Uçot Siyasəti” (bundan sonra – Siyasət) “Banklar haqqında”, “Mühasibatlıq uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunları, Azərbaycan Respublikasının Vergi və Əmək Məcəllələri, “Azərbaycan Beynəlxalq Bankı” ASC-nin (bundan sonra – Bank) Nizamnaməsi, Bankın Maliyyə menecmenti departamentinin Əsasnaməsinə, eləcə də qüvvədə olan digər normativ aktlara əsaslanmaqla hazırlanmışdır.
- 1.2. Siyasət Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları əsasında Bankın uçot fəaliyyətinin əsas prinsiplərini müəyyən edir, həmçinin Bankda mühasibatlıq işlərinin, əməliyyatlarının, uçotunun, hesabatlığının və nəzarətinin aparılması prosedurlarını tənzimləyir.

2. Əsas anlayışlar

- 2.1. Siyasətdə istifadə olunan anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:
- 2.1.1. **Maliyyə aləti** – Bankın maliyyə aktivinin və digər müəssisənin kapital aləti və ya maliyyə öhdəliyinin yaranmasına səbəb olan hər hansı müqavilə;
- 2.1.2. **Maliyyə aktivi** – aşağıda göstərilən bütün aktivlər:
- pul vəsaitləri;
 - digər müəssisənin kapital aləti;
 - aşağıdakılar ilə əlaqədar müqavilə hüququ: (i) digər müəssisədən pul vəsaitləri və ya digər maliyyə aktivini qəbul etmək; və ya (ii) Bank üçün potensial olaraq əlverişli şərtlər əsasında öz maliyyə aktivlərini və ya maliyyə öhdəliklərini digər müəssisənin maliyyə aktivləri və ya öhdəliklərilə mübadilə etmək; və ya
 - Bankın öz kapital alətləri ilə ödəniləcək və ya ödənilə bilən və aşağıdakı şərtlərdən birinə cavab verən müqavilə: (i) əvəzində Bankın özünün kapital alətlərinin dəyişən sayını almalı olduğu və ya ala biləcəyi qeyri-törəmə aləti; və ya (ii) sabit pul vəsaitləri məbləği və ya digər maliyyə aktivinin müəssisənin özünün kapital alətlərinin sabit sayı ilə dəyişdirilməsindən başqa, ödəniləcək və ya ödənilə biləcək törəmə aləti.
- 2.1.3. **Maliyyə öhdəliyi** – aşağıda göstərilən bütün öhdəliklər:
- müqavilə öhdəliyi üzrə: (i) nağd pul vəsaitlərini və ya digər maliyyə aktivini digər müəssisəyə təqdim etmək; (ii) Bank üçün potensial olaraq əlverişli olmayan şərtlər əsasında digər müəssisə ilə maliyyə öhdəlikləri və ya maliyyə aktivlərini mübadilə etmək;

- Bankın öz kapital alətləri ilə ödəniləcək və ya ödənilə bilən və qeyd edilən şərtlərdən birinə cavab verən müqavilə: (i) əvəzində Bankın özünün kapital alətlərinin dəyişən sayını təqdim etməli olduğu və ya ola biləcəyi qeyri-törəmə aləti; (ii) sabit pul vəsaitləri məbləği və ya digər maliyyə aktivinin müəssisənin özünün kapital alətlərinin sabit sayı ilə dəyişdirilməsindən başqa, ödəniləcək və ya ödənilə biləcək törəmə aləti.
- 2.1.4. **Kapital aləti** – bütün öhdəliklərin çıxılmasından sonra, digər müəssisənin aktivlərində olan qalıq payı təsdiq edən hər hansı müqavilə;
- 2.1.5. **Qaytarıla bilən maliyyə aləti** – mülkiyyətçiyə aləti emitentə nağd pul qarşılığında, digər maliyyə aktivi qarşılığında, gələcək qeyri-müəyyən hadisənin baş vermə ehtimalına görə, alət sahibinin təqaüdə çıxması və ya ölümü ilə bağlı geri qaytarmaq hüququ verən maliyyə aləti;
- 2.1.6. **Ədalətli dəyər** – ədalətli dəyərin ölçülməsi tarixində bazar iştirakçıları arasında baş tutan adi alqı-satqı əməliyyatı zamanı aktivin satıldığı və ya öhdəliyin ötürülməsi üçün ödəniləcək qiymət;
- 2.1.7. **Tanınmanın dayandırılması** – əvvəllər tanınmış maliyyə aktivi və ya maliyyə öhdəliyinin müəssisənin maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatından çıxarılması;
- 2.1.8. **Effektiv faiz dərəcəsi** – hesablanmış gələcək pul ödənişləri və ya daxil olan vəsaitləri maliyyə alətinin gözlənilən faydalı istismar müddəti üzrə və ya uyğun olduqda, daha qısa müddətdə maliyyə aktivinin və ya maliyyə öhdəliyinin xalis balans dəyərinə dəqiq diskontlaşdıran dərəcə;
- 2.1.9. **Effektiv faiz dərəcəsi metodu** – maliyyə aktivinin və ya maliyyə öhdəliyinin (və ya maliyyə aktivləri və ya maliyyə öhdəlikləri qrupunun) amortizasiya dəyərinin hesablanması və müvafiq dövr üzrə faiz gəlirinin və faiz xərclərinin bölüşdürülməsi metodu;
- 2.1.10. **12 (on iki) ay ərzində gözlənilən kredit zərərləri** – hesabat tarixindən sonrakı on iki ay ərzində maliyyə aləti üzrə mümkün müflisləşmə hadisələri nəticəsində gözlənilən kredit zərərlərin hissəsi;
- 2.1.11. **Kredit zərəri** – müqaviləyə əsasən Banka ödənilməli olan pul vəsaitləri ilə müəssisə tərəfindən gözlənilən pul vəsaitlərin arasında effektiv faiz dərəcəsi ilə diskont olunmuş fərq (yəni bütün pul çatışmazlıqları);
Bank maliyyə alətinin bütün müqavilə şərtlərini nəzərə alaraq (məsələn, avans, uzadılma və s. bu kimi hallar) pul vəsaitlərinin hərəkətini qiymətləndirməlidir. Hesablanmış pul vəsaitləri müqavilə şərtlərin tərkib hissəsinə görə girov

satışından və ya digər kredit təminatlardan gələn pul vəsaitlərinin hərəkətini də daxil etməlidir;

- 2.1.12. **Gözlənilən kredit zərərləri** – müflisləşmə ehtimalı ilə kredit zərərlərinin orta ölçülmüş dəyəri;
- 2.1.13. **Vaxtı keçmiş maliyyə aktivi** – müqavilə üzrə tələb olunan və müqavilə tərəflərinin biri tərəfindən vaxtında ödənişi aparılmayan maliyyə aktivi;
- 2.1.14. **Yenidən təsnifləşdirmənin tarixi** – biznes modeldə yaranan dəyişiklikdən sonra müəssisənin öz maliyyə aktivlərini yenidən təsnifləşdirməsi ilə nəticələn ilk hesabat dövrünün ilk günü;
- 2.1.15. **Mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyərdə maliyyə öhdəliyi** – aşağıdakı şərtlərdən birinə cavab verən maliyyə öhdəliyi:
- satış üçün saxlanılmış anlayışına uyğun gəlir;
 - ilkin tanınma zamanı mənfəət və ya zərər vasitəsilə ədalətli dəyərdə tanınır;
 - ilkin tanınma zamanı və ya sonradan mənfəət və ya zərər vasitəsilə ədalətli dəyərdə tanınır.
- 2.1.16. **Maliyyə aktivi və ya maliyyə öhdəliyinin amortizasiya olunmuş dəyəri** – Qeyd edilən hesablama metodikası uyğun dəyər: maliyyə aktivin və ya maliyyə öhdəliyin ilkin tanınmada olan qiyməti, çıxılsın əsas ödənişlərin məbləği, çıxılsın və ya üstə gəlinsin hər hansı ehtiyat üzrə uyğunlaşdırılmış maliyyə aktivlərin ilkin məbləği ilə ödəniş məbləği arasında olan fərqin effektiv faiz metodu ilə hesablanmış məcmu amortizasiyası.
- 2.1.17. **Törəmə alət** – aşağıdakı hər üç xüsusiyyətə birgə malik olan maliyyə aləti və ya "MHBS-9"-un tətbiq sahəsi çərçivəsində olan digər müqavilə:
- onun dəyəri müəyyən edilmiş faiz dərəcəsi, maliyyə alətinin qiyməti, əmtəə qiyməti, xarici valyuta məzənnəsi, qiymətlər və ya tariflər indeksi, kredit reytingi və ya kredit indeksi və yaxud digər dəyişkənlərdə dəyişikliklərə cavab olaraq dəyişir. Bu ancaq müqavilənin hər hansı tərəfinə xüsusi olaraq aid olmayan (bəzən "əsas" adlanır) qeyri-maliyyə dəyişkənləri əhatə edir;
 - Bazar amillərində dəyişikliklərə oxşar cavab verməsi gözlənilən müqavilələrin digər növləri üçün tələb edilə biləcəyindən daha az ilkin xalis investisiya tələb edir və ya ümumiyyətlə ilkin xalis investisiya tələb etmir;
 - gələcək tarixdə ödənilir.
- 2.1.18. **Əməliyyat valyutası** – Banka aid olan hər bir törəmə müəssisənin fəaliyyət göstərdiyi iqtisadi mühitin valyutası;

- 2.1.19. **Monetar aktiv və öhdəliklər** – əldə saxlanılan valyuta vahidləri və sabit və ya müəyyən edilə bilən valyuta vahidləri miqdarında alınmalı və ya ödənilməli olan aktiv və ya öhdəliklər;
- 2.1.20. **Bankın rəhbərliyi** – Bankın İdarə Heyəti;
- 2.1.21. **Qrup** – Bank və onun törəmə müəssisələri;
- 2.1.22. **Törəmə müəssisələr** – nizamnamə kapitalında Bankın əhəmiyyətli iştirak payına (əlli faizdən çox) sahib olduğu müəssisələr;
- 2.1.23. **AMB** – Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı;
- 2.1.24. **MHBS** – Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları;
- 2.1.25. **MUBS** – Mühasibat Uçotu üzrə Beynəlxalq Standart.
- 2.2. Bu hissədə istifadə edilən anlayışlar yalnız bu Siyasətin məqsədləri üçün istifadə edilir.
- 2.3. Bu hissədə göstərilməyən lakin istifadə edilən digər anlayışlar MHBS-nin (və ya MUBS) müvafiq standartlarında göstərilmiş mənalarda işlənir.

3. Uçot siyasətinin əsas prinsipləri

- 3.1. Bankın özünün və konsolidə edilmiş (törəmə müəssisələrlə birlikdə) maliyyə hesabatları MHBS-ə uyğun qaydada hazırlanır.
- 3.2. Bankın maliyyə hesabatları Bankda tətbiqi mümkün ola biləcək standartlar və şərhlər üzrə MHBS və Beynəlxalq Maliyyə Hesabatlarının Şərhi Komitəsi tərəfindən buraxılan şərhlərə mütəmadi olaraq uyğunlaşdırılır.
- 3.3. Şərhlər buraxıldığı zaman bank tərəfindən onların maliyyə hesabatlarına təsiri təhlil olunur və tətbiqetmə müddəti təyin edilir. Bu düzəlişlər əsas əməliyyatların iqtisadi mahiyyətini əks etdirən yenidən təsnifləşdirmələri, o cümlədən, bəzi aktivlərə və öhdəliklərə, gəlirlərə və xərclərə dair maliyyə hesabatı üzrə yenidən təsnifləşdirilməsini özündə əks edir.
- 3.4. Hesabatlığın tərtibi zamanı aşağıdakı əsas məqamlar nəzərə alınır:
- 3.4.1. **Hesabatlığın fasiləsizliyi prinsipi**
- 3.4.1.1. Bank maliyyə hesabatlarının hazırlanması zamanı həm özünün, həm də törəmə müəssisələrinin fəaliyyətinin fasiləsizliyini qiymətləndirir;
- 3.4.1.2. Bank fəaliyyətinin fasiləsizliyi prinsipini qiymətləndirərkən gələcək dövrlər üzrə proqnozlaşdırılan, hesabat tarixindən ən azı 12 (on iki) aylıq müddəti əhatə edən (lakin bu dövrlə məhdudlaşmayan) bütün məlumatları nəzərə alır və fasiləsizlik prinsipinə uyğun olmasına əmin olur;

3.4.1.3. Əgər bank mənfəətlə işləyir və maliyyə resurslarını təmin etmək imkanlarına malikdirsə, geniş təhlil aparmadan fəaliyyətin fasiləsizliyi prinsipinin munasibliyi nəticəsinə gəlmək olar.

3.4.2. **Ədalətli dəyər**

3.4.2.1. Ədalətli dəyər bilavasitə müşahidə olunmasından və ya digər qiymətləndirmə vasitələrini istifadə etməklə hesablanmasından asılı olmayaraq, qiymətləndirmə tarixində bazar iştirakçıları arasındakı əməliyyat üzrə aktivin satılması üçün alınmış və ya öhdəliyin ötürülməsi üçün ödənilmiş qiymətdir

3.4.2.2. Hazırkı uçot siyasətində izah edildiyi kimi ədalətli dəyerdə qiymətləndirilən bəzi maliyyə alətləri və “Əmlak” adlı 16 sayılı MHBS-ə müvafiq olaraq, yenidən qiymətləndirmə məbləği ilə ifadə olunan torpaq və binalar istisna olmaqla, balansın digər elementləri ilkin dəyər əsasında tərtib edilir;

3.4.2.3. Tarixi (ilkin) dəyər adətən aktivlərin əldə olunması üzrə xərclənən məbləğin ədalətli dəyərində əsaslanır;

3.4.2.4. Bununla yanaşı, maliyyə hesabatı məqsədilə ədalətli dəyər qiymətləndirmələri belə qiymətləndirmələr üçün giriş məlumatlarının müşahidə edilə bilmə dərəcəsindən, eləcə də bütövlükdə ədalətli dəyər qiymətləndirmələri üçün giriş məlumatlarının əhəmiyyətliliyindən asılı olaraq “1-ci səviyyə-”, “2-ci səviyyə” və “3-cü səviyyə” kimi təsnifləşdirilir. Həmin səviyyələrin əsas xarakteristikası aşağıdakı kimidir:

- “1-ci səviyyə” giriş məlumatları: qiymətləndirmə tarixində müəssisənin istifadə edə biləcəyi, aktiv bazarda eyni aktiv və öhdəliklər üçün təyin olunmuş (düzəliş edilməmiş) qiymətlərdir;
- “2-ci səviyyə” giriş məlumatları: “1-ci Səviyyə”ə daxil olan təyin edilmiş qiymətlər istisna olmaqla, birbaşa və ya dolayısı ilə aktiv və öhdəliklər üzrə müşahidə edilə bilən giriş məlumatlarıdır;
- “3-cü səviyyə” giriş məlumatları: aktiv və ya öhdəliklər üzrə müşahidə edilə bilinməyən giriş məlumatlarıdır.

3.4.3. **Əvəzləşdirmə**

3.4.3.1. Maliyyə aktivləri və öhdəlikləri yalnız uçotda tanınmış məbləğlərin əvəzləşdirilməsi üçün qanuni əsas olduqda xalis məbləğ əsasında hesablaşmalar aparılması, yaxud eyni vaxtda aktivlərin satılması və öhdəliyin yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulduqda qarşılıqlı əvəzləşdirilir. Xalis məbləğ isə maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda (balansda) açıqlanır;

3.4.3.2. Gəlir və xərclər, hər hansı mühasibat uçotu standartı və Bankın uçot qaydalarında xüsusi olaraq açıqlanması tələb və qəbul olunmadıqda, məcmu gəlirlər haqqında konsolidə edilmiş hesabatda əvəzləşdirilmir;

3.4.4. **Əməliyyat valyutası**

3.4.4.1. Bankın və ona məxsus törəmə müəssisələrin maliyyə hesabatlarına daxil olan maddələr ölkənin milli valyutası ilə qiymətləndirilir;

3.4.5. **Konsolidasiyanın əsasları**

3.4.5.1. Bankın konsolidasiya olunmuş maliyyə hesabatlarına Bankın və onun törəmə müəssisələrinin maliyyə hesabatları daxildir.

3.4.5.2. Törəmə müəssisələrə nəzarət aşağıdakı hallarda həyata keçirilir:

- Bank investisiya qoyduğu müəssisə üzərində səlahiyyətə malik olduqda;
- Bank investisiya qoyduğu müəssisə ilə iş birliyindən gəlir əldə etdikdə və ya belə gəlirlər üçün hüquqa malik olduqda;
- Bank gəlirlərə təsir etmək üçün öz səlahiyyətindən istifadə etmək hüququna malik olduqda.

3.4.5.3. Mövcud vəziyyətin təhlili nəticəsində 3.4.5.2-ci yarımbənddə qeyd olunan nəzarət elementlərindən birində (və ya bir neçəsində) dəyişikliklər olduğu aşkar edilərsə, Bank investisiya qoyulan müəssisəyə nəzarət səviyyəsini yenidən qiymətləndirir.

3.4.5.4. Bank investisiya qoyulan şirkətdə olan səsvermə hüquqlarının həmin şirkətə nəzarət etmə səlahiyyəti vermək üçün yetərli olub-olmamasını müəyyən etmək məqsədilə bütün uyğun faktları və halları, eləcə də aşağıdakıları nəzərə alır:

- Bankın səsvermə hüquqlarının həcmnin digər səsvermə hüququna malik tərəflərin hüquqlarının həcminə və bölgüsünə nisbəti;
- Bankın, digər səs sahiblərinin və tərəflərin sahib olduğu mümkün səsvermə hüquqları;
- Digər razılaşmalardan irəli gələn hüquqlar;
- Səhmdarların əvvəlki yığıncaqlarındakı səs bölgüsü daxil olmaqla, qərarların qəbul edilməsi zamanı Bankın müvafiq fəaliyyətləri idarə etmək hüququnun olub-olmamasını göstərən hər hansı əlavə faktlar və hallar.

3.4.5.5. Tələb olunduqda, törəmə müəssisələrdə tətbiq edilən mühasibat uçotu qaydalarının Bank tərəfindən istifadə olunan mühasibat uçotu qaydalarına uyğunlaşdırılması üçün törəmə müəssisələrin maliyyə hesabatlarına düzəlişlər edilir.

3.4.5.6. Konsolidasiya edilmiş hesabatlardan Qrupdaxili aktiv və öhdəliklər, kapital, Qrupun üzvləri arasındakı əməliyyatlarla bağlı gəlirlər, xərclər və pul vəsaitlərinin hərəkəti tam şəkildə çıxarılır.

3.4.6. Qeyri-nəzarət payı

3.4.6.1. Qeyri-nəzarət payları Bankın birbaşa və ya dolaylı sahib olmadığı törəmə müəssisələrinin mənfəət və ya zərərinin, habelə xalis aktivlərinin bir hissəsidir;

3.4.6.2. Qeyri-nəzarət payı məcmu gəlirlər haqqında, eləcə də maliyyə vəziyyəti haqqında konsolidə edilmiş hesabatlarda və Bankın səhmdar kapitalında ayrıca maddə kimi göstərilir.

3.4.7. Nəzarətin itirilməsi

3.4.7.1. Əgər Bank öz törəmə müəssisəsi üzərində nəzarəti itirərsə, bu zaman Bank:

(a) tanıyır:

- nəzarətin itirildiyi tarixdə törəmə müəssisənin aktivlərinin (hər hansı qudvil daxil olmaqla) və öhdəliklərinin balans dəyərlərini;
- nəzarətin itirildiyi tarixdə keçmiş törəmə müəssisədəki hər hansı nəzarətmə hüququ olmayan payların (onlara aid olan digər məcmu gəlirin hər hansı komponentləri daxil olmaqla) balans dəyərini.

(b) tanıyır:

- nəzarətin itirilməsi ilə nəticələnən əməliyyat, hadisə və ya şəraitlərdən yaranan alınmış kompensasiyanın ədalətli dəyərini (əgər varsa);
- nəzarətin itirilməsi ilə nəticələnən əməliyyat, hadisə və ya şəraitlərin törəmə müəssisənin səhmlərinin səhmdarlara bölüşdürülməsini onların imkanları daxilində cəlb etdiyi təqdirdə həmin bölüşdürməni;
- nəzarətin itirildiyi tarixdə keçmiş törəmə müəssisədəki saxlanılan hər hansı bir sərmayəni (ədalətli dəyərində);
- mənfəət və zərəri yenidən təsnifləşdirərək və ya digər standartlar tələb etdiyi təqdirdə, bölüşdürülməmiş mənfəətə birbaşa köçürülərək, 3.4.7.2-ci maddədə təsvir edilənlərə əsasən törəmə müəssisə ilə əlaqədar digər məcmu gəlirdə tanınan məbləğləri;
- əsas müəssisəyə aid olan mənfəət və ya zərərdə qazanc və ya itki kimi yaranan hər hansı fərqi.

3.4.7.2. Bank törəmə müəssisə üzərində nəzarəti itirdiyi təqdirdə, əsas müəssisə bu törəmə müəssisə ilə əlaqədar digər məcmu gəlirdə əvvəllər tanınan bütün məbləğləri əlaqəli aktiv və ya öhdəliklərin bir başa xaric olunması tələb edilən kimi eyni əsaslarda uçota almalıdır. Buna görə də əgər digər məcmu gəlirdə əvvəllər

tanınmış qazanc və ya itki əlaqəli aktiv və ya öhdəliklərin xaric olunması ilə bağlı mənfəət və ya zərərə yenidən təsnifləşdiriləcəksə, Bank törəmə müəssisə üzərində nəzarəti itirdiyi zaman kapitaldan yaranan qazanc və ya itkini mənfəət və ya zərərə (yenidən təsnifləşdirmə düzəlişi kimi) yenidən təsnifləşdirməlidir. Əgər digər məcmu gəlirdə əvvəllər tanınmış yenidən qiymətləndirmə artıqlığı aktivin xaric olunması ilə bağlı bölüşdürülməmiş mənfəətə birbaşa köçürüləcəksə, Bank törəmə müəssisə üzərində nəzarəti itirdiyi zaman yenidən qiymətləndirmə artıqlığını bölüşdürülməmiş mənfəətə birbaşa köçürməlidir.

3.4.7.3. Bank, törəmə müəssisə üzərində nəzarəti iki və daha çox razılaşmalarda (əməliyyatlarda) itirə bilər. Lakin, bəzi hallarda çoxsaylı razılaşmaların bir razılaşma kimi uçota alınması məqsədəuyğun olur. Razılaşmaların bir razılaşma kimi uçota alınıb-alınmamasını müəyyənləşdirərkən Bank razılaşmaların bütün şərt və müddəalarını, habelə onların iqtisadi təsirlərini nəzərə almalıdır. Aşağıda qeyd olunanlardan biri və ya birdən çoxu onu göstərir ki, əsas müəssisə çoxsaylı razılaşmaları bir razılaşma kimi uçota almalıdır:

- Onlar eyni vaxtda və ya bir-birinin təhlilindən sonra icra olunur.
- Onlar ümumi kommersiona nəticəsini əldə etmək üçün vahid şəkildə qurulmuş əməliyyatı təşkil edir.
- Bir razılaşmanın meydana çıxması ən azı digər razılaşmanın meydana çıxmasından asılıdır.
- Bir razılaşma özü-özlüyündə iqtisadi cəhətdən səmərəli hesab edilmir, lakin o, digər razılaşmalar ilə birgə nəzərdən keçirildikdə iqtisadi cəhətdən səmərəli hesab olunur. Buna nümunə olaraq səhmlərin xaric olmasının bazar qiymətindən aşağı qiymətləndirilməsini və onların sonrakı xaric olmasının bazar qiymətindən yuxarı qiymətləndirilməsi ilə kompensasiya edilməsini göstərmək olar.

3.4.7.4. Əgər Bank biznesi (“input-output” və proseslər məcmusu) olmayan törəmə müəssisə kapital metodu (“equity method”) ilə uçota alınan asılı və ya birgə müəssisə ilə bağlı əməliyyat nəticəsində üzərində nəzarəti itirirsə o zaman Bank qazanc və ya itkini 3.4.7.2-ci və 3.4.7.3-cü maddələri əsasında müəyyən edir. Əməliyyatdan yaranan qazanc və ya itki Bankın mənfəət və ya zərərində yalnız aidiyyəti olmayan investitorların həmin asılı və birgə müəssisələrdə payları qədər tanınır. Qazancın yerdə qalan hissəsi asılı müəssisəyə və ya birgə müəssisəyə qoyulmuş investisiyanın balans dəyərindən çıxılır. Bundan əlavə, əgər Bankın keçmiş törəmə müəssisədə müəyyən payı qalır və o keçmiş törəmə müəssisəsi

hal-hazırda kapital metodu ilə uçota alınan asılı və ya birgə müəssisədirsə, əsas müəssisə keçmiş törəmə müəssisədəki qalan payının ədalətli dəyərle ölçülməsindən yaranan qazanc və itkini yalnız aidiyyəti olmayan investorların yeni asılı və ya birgə birgə müəssisədəki payları qədər öz mənfəət və ya zərərində tanıyır. Qazancın yerdə qalan hissəsi keçmiş törəmə müəssisədə qalan investisiya məbləğinin balans dəyərindən çıxılır. Əgər Bankın keçmiş törəmə müəssisəsində “MHBS-9”a uyğun uçota alınan payı qalırsa, keçmiş törəmə müəssisədəki qalan payının ədalətli dəyərle ölçülməsindən yaranan qazanc və itkini bir hissəsi tamamilə Bankın mənfəət və ya zərərində tanınır.

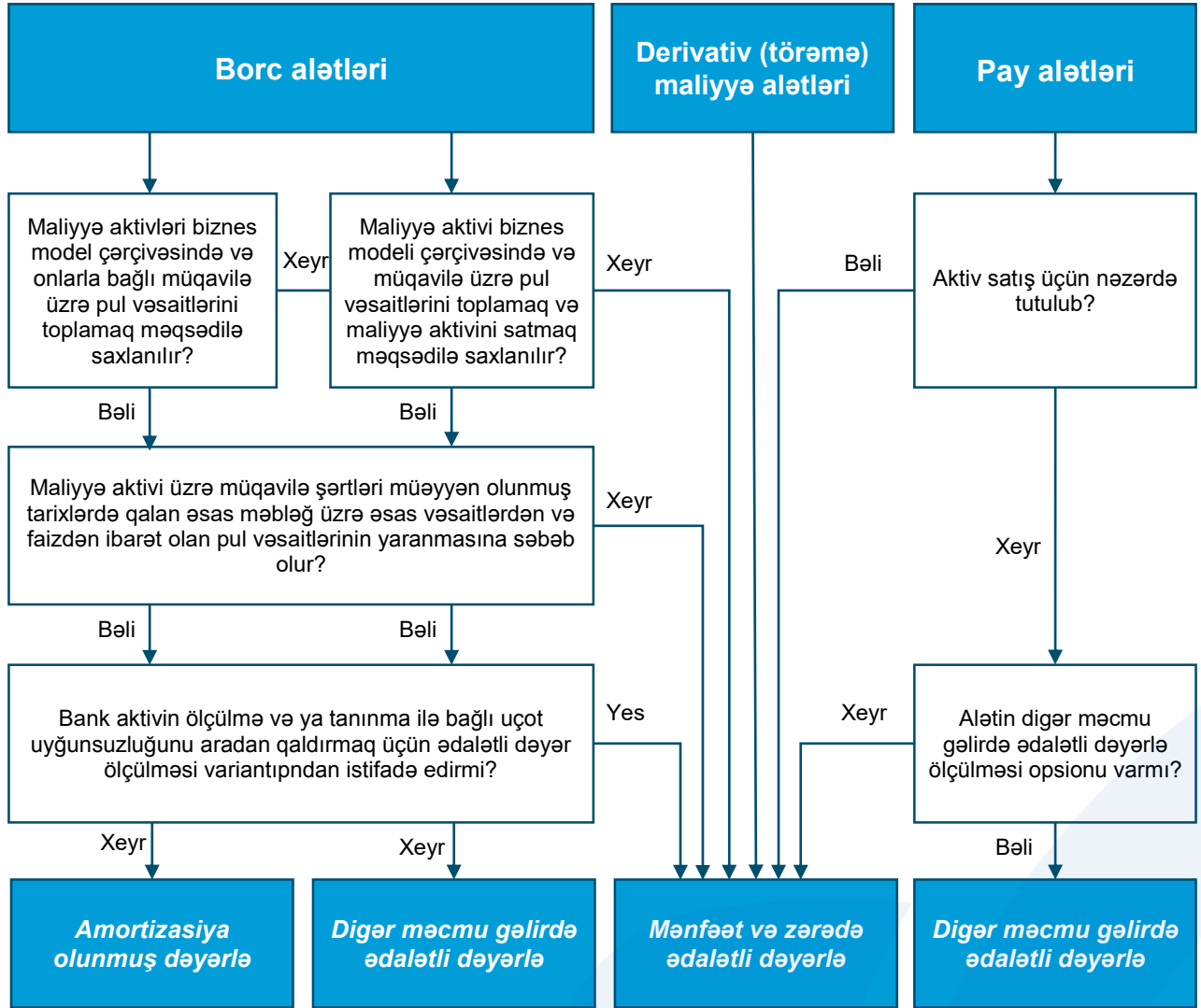
4. Mühasibat uçotunun prinsipləri

4.1. Maliyyə aktivləri

- 4.1.1. Bank maliyyə aktivlərinin (pul vəsaitləri, digər qurumun pay aləti, müştəri kreditləri, kredit təşkilatlarından alınacaq vəsaitlər, digər debitor borcları) ilkin qiymətləndirilməsi və təsnifləşdirilməsini, eyni zamanda ilkin tanımadan sonra maliyyə aktivləri üzrə ehtiyatların müəyyən edilməsini “MHBS-9” standartının tələbləri üzrə həyata keçirir.
- 4.1.2. Bank maliyyə aktivlərini aşağıdakılar əsasında daha sonra amortizasiya olunmuş dəyərle ölçülən, digər məcmu gəlirdə ədalətli dəyərle və ya mənfəət və ya zərər hesablarında ədalətli dəyərle tanınan kimi təsnifləşdirir:
- maliyyə aktivlərinin idarə edilməsi üçün müəssisənin biznes modeli;
 - maliyyə aktivi üzrə müqavilədəki pul daxilolmaları xüsusiyyəti.
- 4.1.3. Aşağıdakı hər iki şərt yerinə yetirilərsə, Maliyyə aktivi amortizasiya olunmuş dəyərle ölçülməlidir:
- maliyyə aktivləri aktivi biznes modeli çərçivəsində və onlarla bağlı müqavilə üzrə pul vəsaitlərini toplamaq məqsədilə saxlanılır;
 - maliyyə aktivi üzrə müqavilə şərtləri müəyyən olunmuş tarixlərdə qalan əsas məbləğ üzrə əsas vəsaitlərdən və faizdən ibarət olan pul vəsaitlərinin yaranmasına səbəb olur.
- 4.1.4 Aşağıdakı şərtlərin hər ikisi yerinə yetirilərsə, maliyyə aktivi digər məcmu mənfəətdə ədalətli dəyərle ölçülməlidir:
- maliyyə aktivi biznes modeli çərçivəsində və müqavilə üzrə pul vəsaitlərini toplamaq və maliyyə aktivini satmaq məqsədilə saxlanılır və
 - maliyyə aktivi üzrə müqavilə şərtləri müəyyən olunmuş tarixlərdə qalan əsas məbləğ üzrə yalnız əsas vəsait və faiz ödənişlərindən ibarət pul vəsaitlərinin yaranmasına səbəb olur.

4.1.5. Maliyyə aktivi 4.1.2-ci maddəyə uyğun olaraq amortizasiya olunmuş dəyərlə və ya 4.1.3-cü maddəyə uyğun olaraq digər məcmu mənfəətdə ədalətli dəyərlə ölçülən kimi təsnifləşdirilmirsə, mənfəət və ya zərər hesablarında ədalətli dəyərlə qiymətləndiriləcək.

4.1.6. Maliyyə aktivlərin təsnifləşdirilməsi aşağıdakı sxem vasitəsi ilə müəyyən edilir:

Aktiv	MHBS-9 üzrə kateqoriya	İlkin tanıma	Sonrakı dövrlərdə tanıma
Müştərilərə verilmiş kreditlər	Amortizasiya olunmuş dəyərlə	Əməliyyat xərcləri daxil olmaqla, ədalətli dəyərlə	Amortizasiya olunmuş dəyərlə
Debitor borclar	Amortizasiya olunmuş dəyərlə	Əməliyyat xərcləri daxil olmaqla, ədalətli dəyərlə	Amortizasiya olunmuş dəyərlə
Müddətin sonuna kimi saxlanılan qiymətli kağızlar	Amortizasiya olunmuş dəyərlə	Əməliyyat xərcləri daxil olmaqla, ədalətli dəyərlə	Amortizasiya olunmuş dəyərlə

Aktiv	MHBS-9 üzrə kateqoriya	İlkin tanıma	Sonrakı dövrlərdə tanıma
Satış üçün nəzərdə tutulmuş qiymətli kağızlar	Amortizasiya olunmuş dəyərlə	Əməliyyat xərcləri daxil olmaqla, ədalətli dəyərlə	Dəyərdə olan dəyişikliklər Məcmu gəlirdə əks olunur
Ədalətli dəyərlə mənfəət və zərərdə üçotə alınan qiymətli kağızlar	Ədalətli dəyərlə Mənfəət və zərərdə	Əməliyyat xərcləri daxil olmaqla, ədalətli dəyərlə	Dəyərdə olan dəyişikliklər Mənfəət və zərərdə əks olunur
Banklar və digər maliyyə institutlarından alınacaq vəsaitlər	Amortizasiya olunmuş dəyərlə	Əməliyyat xərcləri daxil olmaqla, ədalətli dəyərlə	Amortizasiya olunmuş dəyərlə
Müxbir hesablar	Amortizasiya olunmuş dəyərlə	Əməliyyat xərcləri daxil olmaqla, ədalətli dəyərlə	Amortizasiya olunmuş dəyərlə

4.2. Pul vəsaitləri və onların ekvivalentləri

- 4.2.1. Pul vəsaitlərinə və onların ekvivalentlərinə nağd pul, AMB-də müxbir hesablar, kredit təşkilatlarının cari hesabları və ödəmə müddəti verildiği tarixdən etibarən 90 (doxsan) gündən artıq olmayan müddətli depozit hesabları üzrə məhdudiyyətsiz qalıqlar aiddir.
- 4.2.2. Pul axınının müəyyənləşdirilməsi məqsədilə AMB tərəfindən tələb olunan məcburi ehtiyat depozitləri, xatirə sikkələri və kredit təşkilatlarında bloklaşdırılmış vəsaitlər (məhdudiyyət müddəti 90 gündən çox olarsa) onların istifadəsi üzrə mövcud olan məhdudiyyətlər səbəbindən pul vəsaitlərinə daxil edilmir.

4.3. Müştərilərə verilmiş kreditlər

- 4.3.1. Müştərilərə verilən kreditlər maliyyə hesabatlarının digər kateqoriyaları üzrə təsnifləşdirilən aktivlərdən fərqli olaraq, sabit və ya müəyyən edilən ödənişli və aktiv bazara çıxarılmayan qeyri-törəmə aktivləridir.
- 4.3.2. Kredit və ya debitor borcu olmayan aktivlərin ümumi fondunda iştirak payı (məsələn, qarşılıqlı investisiya və ya oxşar fondada iştirak) kredit və ya debitor borcu hesab edilmir.
- 4.3.3. İlkin tanıma zamanı maliyyə aktivi ədalətli dəyərlə ölçülür. Bu halda, ədalətli dəyərinin dəyişməsi mənfəət və ya zərərdə əks olunmayan maliyyə aktivinin alınması və ya buraxılması ilə birbaşa bağlı olan əməliyyat məsrəfləri də maliyyə aktivinin dəyərinə əlavə edilir.
- 4.3.4. Əməliyyat məsrəfləri maliyyə aktivinin əldə edilməsi və ya buraxılması ilə birbaşa bağlı olan əlavə xərclərdir. Əməliyyat məsrəflərinə agentlərə, məsləhətçilərə, brokerlərə və dilerlərə ödənilmiş haqq və komissiyalar, nizamlayıcı orqanların və fond birjalarının yığımları və s aşağıdakılar daxildir.

- 4.3.5. Hesablanmış ədalətli dəyər kreditin ədalətli dəyərinə bərabər olmadıqda (məsələn, kredit bazar qiymətindən aşağı dəyərlə verildikdə), hesablanmış ədalətli dəyərlə kreditin ədalətli dəyəri arasındakı fərq kreditin ilkin tanınması üzrə zərər kimi qeydə alınır və bu, zərərlərin xüsusiyyətinə uyğun olaraq, maliyyə nəticələri haqqında hesabatda daxil edilir.
- 4.3.6. Kreditlər amortizasiya olunmuş dəyərlə effektiv faiz dərəcəsi metodundan istifadə edilməklə qiymətləndirilir. Amortizasiya olunmuş dəyərlə uçota alınan maliyyə aktivləri ilə bağlı mənfəət və ya zərər maliyyə aktivinin tanınması dayandırılanda və ya bunlar dəyərsizləşəndə, eləcə də amortizasiya prosesində mənfəət və ya zərərin tərkibində tanınır.
- 4.3.7. Kreditlərin amortizasiya olunmuş dəyəri aşağıdakı kimi hesablanır:
- ilkin tanınma zamanı kreditin qiymətləndirildiyi məbləğ çıxılısın əsas borc məbləğinin ödənişləri;
 - üstə gəl (və ya çıxılısın) ilkin dəyərlə ödəmə dəyəri arasındakı fərqi effektiv faiz dərəcəsi metodunu istifadə etməklə yığılmış amortizasiyası;
 - çıxılısın dəyərsizləşmə və ya borcun qaytarıla bilməməsi ilə bütün azalmalar.
- 4.3.8. Effektiv faiz dərəcəsi maliyyə alətinin istifadə müddəti və ya müvafiq hallarda daha qısa müddət ərzində qiymətləndirilmiş gələcək pul vəsaitləri ödənişlərini və ya mədaxillərini kreditin xalis balans dəyərində diskontlaşdırılan dərəcədir. Kreditlərin dəyərsizləşməsindən zərərin yaranmasına dair obyektiv sübutlar varsa, zərərin məbləği aktivin balans dəyəri ilə maliyyə aktivinin ilkin effektiv faiz dərəcəsi ilə hesablanmış cari dəyəri arasındakı fərq kimi qiymətləndirilir. Aktivin balans dəyəri ya birbaşa, ya da ehtiyat hesabını istifadə etməklə azaldılmalıdır.

4.4. **Kreditlərin və avansların silinməsi və restrukturizasiyası**

- 4.4.1. Şərtləri təkrar razılaşdırılmış (restrukturizasiya olunmuş) kreditlər. Mümkün olan hallarda Bank girova sahib çıxmaq əvəzinə kreditin ödəmə vaxtının təkrar razılaşdırılmasına çalışır. Bu hal ödəniş müddətinin uzadılması və yeni kredit şərtlərinin razılaşdırılmasını nəzərdə tuta bilər.
- 4.4.2. Restrukturizasiyanın uçot qaydası aşağıdakı kimidir:
- Kreditin valyutası dəyişibsə, köhnə kredit uçotdan çıxarılır və yeni kredit tanınır;
 - Kreditin restrukturizasiyası borcalanın maliyyə çətinlikləri ilə bağlı deyilsə, Bank maliyyə öhdəlikləri üçün tətbiq edilən eyni yanaşmadan istifadə edir;
 - Kreditin restrukturizasiyası borcalanın maliyyə çətinlikləri ilə bağlıdırsa və kredit restrukturizasiyadan sonra dəyərsizləşirsə, Bank ilkin effektiv faiz dərəcəsi üzrə istifadə etməklə diskont edilmiş yeni pul vəsaitlərinin hərəkətinin cari dəyəri ilə dövr

üzrə ehtiyat xərclərində restrukturizasiyadan əvvəlki balans dəyəri arasında fərqi tanıyır;

- Kredit restrukturizasiyadan sonra dəyərsizləşməsə, Bank effektiv faiz dərəcəsini yenidən hesablayır.

4.4.3. Yeni şərtlər müəyyən edildiyi təqdirdə, kredit vaxtı keçmiş hesab olunmur. Bütün meyarların qarşılınmasına və gələcəkdə ödəniş aparılmasının mümkünlüyünə əmin olmaq məqsədilə Bankın rəhbərliyi restrukturizasiya edilmiş kreditləri daim nəzərdən keçirir. Belə kreditlər fərdi və ya məcmu qaydada dəyərsizləşməyə məruz qalmaqda davam edir və onların ödənilən dəyəri kredit üzrə ilkin effektiv faiz dərəcəsini istifadə etməklə hesablanır.

4.4.4. Yığılması mümkün olmadıqda, kreditlər ehtimal olunan dəyərsizləşmə zərəri üzrə ehtiyatlar hesabına silinir. Rəhbərlik Banka ödənilməli olan borcların yığılması üçün bütün mümkün vasitələrdən istifadə etdikdən və Bank, saxladığı bütün girov vəsaitlərini satdıqdan sonra, kreditlər hesabdan silinir.

4.4.5. Ölkə qanunvericiliyinə əsasən, kreditlər yalnız Müşahidə Şurasının qərarı ilə, bəzi hallarda isə məhkəmənin müvafiq qərarı ilə silinə bilər. Bank belə kreditlərin balansda saxlanması və silinməməsinin maksimum müddətini reqlamentləşdirən qaydalar qəbul edir.

4.4.6. Əvvəllər hesabdan silinmiş məbləğlərin sonradan bərpa edilməsi ödənişlərin qaytarılması dövründə məcmu gəlir haqqında konsolidə edilmiş hesabatda maliyyə aktivlərinin dəyərsizləşməsi məbləğinə qarşı əvəzləşdirilir.

4.5. Maliyyə alətləri üzrə ədalətli dəyərin müəyyən edilməsi, qarşılıqlı əvəzləşdirmə və yenidən təsnifləşdirmə

4.5.1. Hər hesabat tarixində aktiv bazarda alınıb-satılan maliyyə alətlərinin ədalətli dəyəri elan edilmiş bazar qiymətlərinə və ya dilerin müəyyən etdiyi qiymətlərə (uzunmüddətli mövqe üçün alıcının qiyməti və qısamüddətli mövqe üçün satıcının qiyməti) istinadən satışla əlaqədar xərclər çıxılmadan müəyyən edilir.

4.5.2. Aktiv bazarda alınıb-satılmayan bütün digər maliyyə alətlərinin ədalətli dəyəri müvafiq qiymətləndirmə metodlarından istifadə edilməklə müəyyən edilir. Bu cür metodlara xalis cari dəyər metodları, bazarda müşahidə edilən qiymətləri olan oxşar maliyyə alətləri ilə müqayisə, opsiyonların qiymətləndirilməsi modeli, diskont edilmiş pul vəsaitlərinin hərəkəti və digər qiymətləndirmə modelləri daxildir.

4.5.3. Bank maliyyə alətinin qiymətini müəyyənləşdirmək üçün real bazar sövdələşmələrindən əldə edilmiş qiymətlərin etibarlı uçot təxminini təmin etdiyini nümayiş etdirə bilən və bazar iştirakçıları arasında geniş yayılmış qiymətləndirmə

texnikasından istifadə edir (məsələn, aktiv bazarda alınıb-satılmayan dövlət qiymətli kağızlarının ədalətli dəyərinin müəyyən edilməsi üçün AMB-nin alış qiymətindən istifadə).

- 4.5.4. Seçilmiş qiymətləndirmə metodu maksimum dərəcədə bazar məlumatlarından istifadə etməli və mümkün olduğu qədər az Bankın daxili məlumatlarına əsaslanmalıdır. Bu metod, maksimum dərəcədə bazar iştirakçılarının qiymət təyin etmək üçün nəzərə alacaqları və maliyyə alətlərinin qiymətinin müəyyən edilməsi üçün qəbul edilmiş iqtisadi metodologiyalara uyğun olan bütün amilləri birləşdirir.
- 4.5.5. Bank, periodik olaraq, qiymətləndirmə metodunun dərəcələrini müəyyən edir və eyni alət üzrə müşahidə edilə bilən hər hansı cari bazar sövdələşmələrindən və ya müşahidə edilə bilən hər hansı mümkün bazar məlumatlarına əsaslanan qiymətlərdən istifadə etməklə onun düzgünlüyünü yoxlayır.
- 4.5.6. Bank maliyyə aktivlərinin və maliyyə öhdəliklərinin məbləğlərini qarşılıqlı əvəz ("offset") etmək üçün qanuni səlahiyyətə malik olduğu və ya hesablaşmanı netto əsasında həyata keçirmək, yaxud eyni vaxtda aktivini realizasiya etmək və öhdəliyi yerinə yetirmək niyyəti olduğu hallarda, qarşılıqlı əvəzləşdirmə aparır. Bu, maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda xalis məbləğ kimi təqdim edilir. Belə hallar əsas əvəzləşdirmə razılaşmalarında baş vermir və əlaqəli aktiv və öhdəliklər maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda ümumi məbləğdə göstərilir.
- 4.5.7. Bank maliyyə aktivinin və maliyyə öhdəliyinin məbləğlərini qarşılıqlı əvəz etmək üçün qanuni səlahiyyətə malik olmasını maliyyə aktivini və maliyyə öhdəliyi üzrə üçtərəfli (məsələn, Bank, borcalan və borcverən) müqavilənin bağlanması ilə əsaslandırıla bilər. Bu halda, Bank, müqavilə əsasında agent kimi çıxış edir və bunun müqabilində komissiya əldə edir. Bank, həmçinin, qeyd olunan müqavilə üzrə heç bir risk daşmır. Belə müqavilələr üzrə maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəlikləri qarşılıqlı əvəz edilə və xalis məbləğ kimi təqdim edilə bilər. Qeyd olunan maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəlikləri ilə əlaqəli gəlir və xərclər də eyni qaydada maliyyə nəticələri haqqında hesabatda qarşılıqlı əvəz edilməli və xalis məbləğ formasında göstərilməlidir.
- 4.5.8. Kreditlər və debitor borclarının anlayışına uyğun gələn satış üçün mövcud olan aktivlər kimi təsnifləşdirilmiş maliyyə aktivləri o halda kreditlər və debitor borcları kateqoriyasına yenidən təsnifləşdirilə bilər ki, Bank onları yaxın gələcəkdə və ya ödəniş tarixinə qədər saxlamaq niyyətində və ya imkanında olsun.
- 4.5.9. Maliyyə aktivləri yenidən təsnifləşdirmə tarixində ədalətli dəyərlə qeydə alınır. Mənfəət və ya zərərdə tanınmış gəlir və ya zərər ləğv edilmir. Yenidən təsnifləşdirmə tarixində

maliyyə aktivinin ədalətli dəyəri, müvafiq olaraq, onun yeni dəyəri və ya amortizasiya edilmiş dəyəri olur.

4.6. **Maliyyə aktivlərinin dəyərsizləşməsi**

- 4.6.1. Mənfəət və ya zərərdə ədalətli dəyərlə tanınan maliyyə aktivlərindən başqa digər aktivlərdə də dəyərsizləşmənin müəyyən edilməsi məqsədilə hər hesabat dövrünün sonunda təhlil aparılır.
- 4.6.2. Maliyyə aktivinin ilkin tanınmasından sonra baş vermiş bir və ya bir neçə hadisə nəticəsində investisiyaların gələcək pul hərəkətinin mənfi təsirlərinə məruz qaldığını isbat edən obyektiv sübut yaranarsa, maliyyə aktivləri dəyərsizləşmiş hesab edilir.
- 4.6.3. Satıla bilən kimi təsnifləşdirilmiş və listing subyektini olan (və olmayan) kapital investisiyaları halında, təminatın ədalətli dəyərinin onun öz dəyərindən əhəmiyyətli dərəcədə və ya uzun müddətə azalması dəyərsizləşmə üçün əsas ola bilər.
- 4.6.4. Bütün digər maliyyə aktivləri üçün dəyərsizləşməni göstərən obyektiv sübut qismində aşağıdakılar çıxış edə bilər:
 - emitent və ya qarşı tərəfin əhəmiyyətli maliyyə çətinlikləri;
 - faizlərin və ya əsas borc məbləğinin vaxtında ödənilməməsi və ya ödəmə öhdəliyinin yerinə yetirilməməsi halları kimi müqavilə şərtlərinin pozulması;
 - borcalanın müflis olacağı və ya maliyyə strukturunun yenidən təşkil ediləcəyi ilə bağlı ehtimallar;
 - maliyyə çətinlikləri səbəbindən qeyd olunan maliyyə aktivinin təqdim edildiyi aktiv bazar məkanlarının yox olması.
- 4.6.5. Kreditlər və debitor borcları kimi müəyyən maliyyə aktivləri kateqoriyaları halında, ayrı-ayrılıqda dəyərsizləşmədiyi müəyyən edilən aktivlər üzrə, əlavə olaraq, dəyərsizləşmənin müəyyən olunması məqsədilə birlikdə (məcmu) təhlil edilir.
- 4.6.6. Kreditlər və debitor borcları portfelinin dəyərsizləşdiyini göstərən obyektiv sübutlara Bankın ödənişlərin yığılması ilə bağlı keçmiş təcrübəsi, portfeldə vaxtı keçmiş ödəmələrin sayının artması, eləcə də debitor borcu öhdəliyinin yerinə yetirilməməsinin əlaqələndirildiyi yerli iqtisadi şəraitlərdə müşahidə olunan dəyişikliklər aid edilə bilər.
- 4.6.7. Bank mühüm olub-olmamasından asılı olmayaraq fərdi şəkildə qiymətləndirilmiş maliyyə aktivləri üçün dəyərsizləşməyə dair obyektiv sübutun olmaması qərarına gələrsə, həmin aktivləri analoji kredit riski xüsusiyyətlərinə malik olan maliyyə aktivləri qrupuna daxil edir və onların dəyərsizləşmə baxımından qiymətləndirilməsini məcmu şəkildə aparır.

- 4.6.8. Fərdi şəkildə dəyərsizləşməsi aparılmış aktivlər üçün son illər ərzində vaxtı keçmiş kredit məbləğinin ümumi portfele nisbəti ilə orta zərər faizi hesablama metodu ilə dəyərsizləşmə məbləği hesablanır.
- 4.6.9. Dəyərsizləşmə baxımından qiymətləndirilməsi fərdi şəkildə aparılmış və dəyərsizləşmə zərərləri əks etdirilmiş aktivlər dəyərsizləşmə baxımından məcmu şəkildə qiymətləndirməyə daxil edilmir.
- 4.6.10. Ayrı ayrılıqda əhəmiyyətli olan aktivlərin qiymətləndirilməsi fərdi qaydada aparılmalıdır. Digər aktivlərin qiymətləndirilməsi də fərdi qaydada aparıla bilər, lakin mütləq deyildir.
- 4.6.11. Dəyərsizləşməsi fərdi qaydada qiymətləndirilmiş və barəsində obyektiv dəyərsizləşmə sübutları əldə edilməmiş aktivlər analoji kredit riski xüsusiyyətlərinə malik olan aktivlər qrupuna daxil edilməli və həmin aktivlərin dəyərsizləşməsi məcmu şəkildə qiymətləndirilməlidir.
- 4.6.12. Dəyərsizləşməsi fərdi qaydada qiymətləndirilmiş və barəsində dəyərsizləşmə zərərləri tanınmış (və ya tanınması davam edən) aktivlərin dəyərsizləşməsi məcmu şəkildə qiymətləndirilməməlidir. Bütün digər aktivlərin, yəni dəyərsizləşməsi fərdi qaydada qiymətləndirilməmiş aktivlərin dəyərsizləşməsi də məcmu şəkildə qiymətləndirilməlidir.
- 4.6.13. Dəyərsizləşmə zərərlərinin yaşanmasının obyektiv sübutu olarsa, zərərin məbləği aktivlərin balans dəyəri ilə qiymətləndirilmiş gələcək pul vəsaitləri hərəkətinin cari dəyəri (hələ baş verməmiş, gələcəkdə gözlənilən kredit zərərləri nəzərə alınmadan) arasında fərq kimi ölçülür.
- 4.6.14. Aktivin balans dəyəri ehtiyat hesabının istifadə edilməsi hesabına azalır və zərərin məbləği cari ilin mənfəətində əks etdirilir.
- 4.6.15. Faiz gəlirləri azaldılmış balans dəyəri üzrə və aktiv üzrə ilkin effektiv faiz dərəcəsi əsasında hesablanır.
- 4.6.16. Kreditlər və müvafiq ehtiyatlar kreditin qaytarılmasının realistik perspektivləri olmadıqda, bütün təminat reallaşdırıldıqda və ya Bankın mülkiyyətinə keçdikdə, silinir.
- 4.6.17. Əgər növbəti ildə qiymətləndirilmiş dəyərsizləşmə zərərinin məbləği dəyərsizləşmə tanındıqdan sonra baş vermiş hadisə nəticəsində artır və ya azalırsa, əvvəl tanınmış dəyərsizləşmə zərəri həmin aktiv üzrə ehtiyat hesabında düzəliş aparılmaqla əks etdirilir.
- 4.6.18. Gələcək silinmə sonradan bərpa edilirsə, bərpa məbləği mənfəət və zərər hesabatında əks etdirilir. Qiymətləndirilmiş gələcək pul vəsaitləri hərəkətinin cari dəyəri maliyyə aktivinin ilkin effektiv faiz dərəcəsi ilə diskont edilir.
- 4.6.19. Kredit dəyişən faiz dərəcəsi ilə verilmişdirsə, dəyərsizləşmə zərərinin ölçülməsi üçün diskontun dərəcəsi cari effektiv faiz dərəcəsi ilə ölçüləcək. Girov qoyulmuş maliyyə

aktivləri üzrə qiymətləndirilmiş gələcək pul vəsaitləri hərəkətinin cari dəyərinin hesablanması, girov aktivinin özgəninkiləşdirilməsinin mümkün olub-olmamasından asılı olmayaraq, girovun alınması və satılması ilə bağlı məsrəfləri çıxmaqla girov aktivinin özgəninkiləşdirilməsindən irəli gələn pul vəsaitləri hərəkətlərini əks etdirir.

- 4.6.20. Amortizasiya olunmuş dəyərlə qeyd edilən maliyyə aktivləri halında, uçotda tanınmış ehtimal olunan dəyərsizləşmə zərərinin məbləği aktivin balans dəyəri ilə maliyyə aktivinin ilkin effektiv faiz dərəcəsində diskontlaşdırılmış təxmin edilən gələcək pul vəsaiti hərəkətinin cari dəyəri arasındakı fərqdən ibarətdir.
- 4.6.21. Dəyərsizləşmənin məcmu şəkildə qiymətləndirilməsi məqsədilə maliyyə aktivləri Bankın daxili kredit reytingləri sistemi əsasında qruplara bölünür və bu zaman aktivin növü, iqtisadi sektoru, coğrafi mövqeyi, girovun növü, ödəniş vaxtının keçib-keçməməsi və digər müvafiq amillər kimi kredit riskinin xüsusiyyətləri nəzərə alınır.
- 4.6.22. Məcmu şəkildə dəyərsizləşmə baxımından qiymətləndirilmiş maliyyə aktivləri qrupu üzrə pul vəsaitlərinin gələcək hərəkətləri bu qrupa daxil olan aktivlərin kredit riski xüsusiyyətləri ilə analoji xüsusiyyətlərə malik olan aktivlər üzrə zərərlərlə bağlı tarixi məlumat əsasında müəyyən edilir. Zərərlərlə bağlı tarixi məlumatda həmin məlumatın aid olduğu illərdə təsir göstərməmiş cari şəraitlərin təsirini əks etdirmək və keçmiş müddətin hazırda mövcud olmayan şəraitlərinin təsirini istisna etmək məqsədilə müşahidə edilən cari bazar məlumatı əsasında düzəlişlər edilir.
- 4.6.23. İlk dəyəri ilə qeyd edilən maliyyə aktivləri halında isə, ehtimal olunan dəyərsizləşmə zərərinin məbləği aktivin balans dəyəri ilə bənzər maliyyə aktivləri üçün tətbiq olunan cari bazar gəlirlilik norması dərəcəsi ilə diskontlaşdırılmış təxmin edilən gələcək pul vəsaitləri hərəkətinin cari dəyəri arasındakı fərqlə ölçülür. Belə ehtimal olunan dəyərsizləşmə zərəri sonrakı dövrlərdə əvəzləşdirilmir.
- 4.6.24. Maliyyə aktivinin balans dəyəri, belə dəyərin ehtiyatlar hesabına azalmasını nəzərdə tutan kreditlər və debitor borcları halı istisna edilməklə, bütün maliyyə aktivləri üçün birbaşa olaraq ehtimal olunan dəyərsizləşmə zərəri məbləğində azaldılır.
- 4.6.25. Əvvəllər silinmiş məbləğlərin daha sonra qaytarılması ehtiyat hesabı üzrə kreditləşdirilir. Ehtiyatlar hesabının balans məbləğindəki dəyişikliklər mənfəət və ya zərərdə tanınır.
- 4.6.26. Satıla bilən maliyyə aktivlərinin dəyərsizləşməsi zamanı digər məcmu gəlir üzrə tanınmış məcmu gəlir və ya zərərlər dövr üzrə mənfəət və ya zərər şəklində yenidən təsnifləşdirilir.
- 4.6.27. Amortizasiya olunmuş dəyərlə ölçülən aktivlər halında, sonrakı dövrdə ehtimal olunan dəyərsizləşmə zərəri azalarsa və bu azalmanın dəyərsizləşmə kimi uçotda tanındığı

andan sonra baş vermiş hadisə ilə obyektiv şəkildə əlaqələndirilə bilərsə, bundan qabaq uçotda tanınmış ehtimal olunan dəyərsizləşmə zərəri mənfəət və ya zərər hesabına əvəzləşdirilir. Bu halda, dəyərsizləşmənin əvəzləşdirildiyi tarixdə investisiyanın balans məbləği dəyərsizləşmə uçotda tanınmadığı təqdirdə müəyyən olunan amortizasiya dəyərindən artıq olmamalıdır.

- 4.6.28. Satıla bilən pay (“equity”) qiymətli kağızları əvvəllər mənfəət və ya zərər hesablarında tanınmış ehtimal olunan dəyərsizləşmə zərəri mənfəət və ya zərər hesabında əvəzləşdirilmir. Dəyərsizləşmə zərərindən sonra ədalətli dəyərdə baş vermiş hər hansı artım digər məcmu gəlir haqqında hesabatda tanınır və investisiyaların yenidən qiymətləndirilməsi üzrə ehtiyatlar başlığı altında toplanılır.
- 4.6.29. Satıla bilən borc qiymətli kağızları halında isə investisiyaların ədalətli dəyərindəki artım dəyərsizləşmə zərərinin tanındığı andan sonra baş vermiş hadisə ilə obyektiv şəkildə əlaqələndirildikdə, dəyərsizləşmə üzrə zərər mənfəət və ya zərər hesabına əvəzləşdirilir.

4.7. **Maliyyə aktivlərinin və öhdəliklərinin uçotdan çıxarılması**

- 4.7.1. Maliyyə aktivləri. Maliyyə aktivinin (və ya müvafiq hallarda maliyyə aktivinin bir hissəsi və ya analoji maliyyə aktivləri qrupunun bir hissəsi) aşağıdakı hallarda balansda tanınması dayandırılır:
- aktivdən pul vəsaitlərini almaq hüquqlarının vaxtı başa çatdıqda;
 - Bank özünün aktivdən pul vəsaitlərini almaq hüquqlarını üçüncü tərəfə keçirdikdə və ya aktivdən pul vəsaitlərini almaq hüququnu saxlayaraq, onları “tranzit” razılaşması əsasında tam məbləğdə və çox yubanmadan ödəmək öhdəliyini götürdükdə;
 - Bank aktiv üzrə, bütün risk və səmərələri ötürdükdə, yaxud onları özündə saxlamaqla, yalnız aktiv üzrə nəzarəti ötürdükdə.
- 4.7.2. Maliyyə öhdəlikləri. Maliyyə öhdəliyi müvafiq əsas öhdəlik icra edildikdə, ləğv edildikdə və ya vaxtı başa çatdıqda uçotdan çıxarılır.
- 4.7.3. Mövcud olan bir maliyyə öhdəliyi eyni kreditor qarşısında tam fərqli şərtlərlə digəri ilə əvəz edildikdə və ya mövcud öhdəliyin şərtlərinə əhəmiyyətli düzəlişlər edildikdə, belə əvəz etmə və ya düzəliş ilkin öhdəliyin tanınmasının dayandırılmasını və yeni öhdəliyin tanınmasını tələb edir. Müvafiq balans dəyərlərindəki fərqlər maliyyə mənfəət və zərər nəticələri haqqında hesabatda əks etdirilir.

4.8. **Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat**

- 4.8.1. Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda hesabat dövrü ərzində pul vəsaitlərinin hərəkəti əməliyyat fəaliyyəti, investisiya fəaliyyəti və maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyət üzrə təsnifləşdirilərək təqdim edilməlidir.
- 4.8.2. Əməliyyat fəaliyyətləri Bankın əsas gəlir gətirən, habelə, investisiya fəaliyyətindən və maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətdən başqa digər fəaliyyətidir. Əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətinin aşağıdakı nümunələrini qeyd etmək olar:
- alınmış və ödənilmiş faizlər
 - alınmış və ödənilmiş komisyona haqqları və digər gəlirlərdən və xərclərdən yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmaları və xaricolmalar;
 - mallar və xidmətlərə görə təchizatçılara nağd ödənişlər;
 - işçilərə və onların adından nağd ödənişlər;
 - investisiya fəaliyyəti və maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətə aid edilə bilməyən mənfəət vergisinin əvəzləşdirilməsi və ya pul vəsaitlərinin ödənişləri; və
 - sazişlərin bağlanması və ya ticarət məqsədlərlə saxlanılan pul vəsaitlərinin daxilolmaları və ödənişləri.
- 4.8.3. İntestisiya fəaliyyətləri uzunmüddətli aktivlərin və pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinə aid olmayan investisiyaların əldə edilməsi və xaricolmasıdır. İntestisiya fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətinin aşağıdakı nümunələrini qeyd etmək olar:
- torpaq, tikili və avadanlığın, qeyri maddi və digər uzunmüddətli aktivlərin əldə edilməsi məqsədilə nağd ödənişlər. Bu ödənişlər Bank tərəfindən öz gücünə inşa edilmiş torpaq, tikili və avadanlıq, habelə layihələr üzrə kapitallaşdırılan xərclərə aid ödənişləri daxil edir;
 - torpaq, tikili və avadanlığın, qeyri maddi və digər uzunmüddətli aktivlərin satılmasından əldə olunan pul vəsaitləri;
 - digər müəssisələrin pay və ya borc alətlərinin və birgə müəssisədə iştirak paylarının əldə edilməsi üçün ödənilən pul vəsaitlərinin xaricolmaları (pul vəsaitlərinin ekvivalentləri kimi nəzərə alınan və sazişlərin bağlanması və ya ticarət məqsədləri üçün nəzərdə tutulmuş alətlər üzrə pul vəsaitlərinin xaricolmaları istisna olmaqla);
 - digər müəssisələrin pay və ya borc alətlərinin və birgə müəssisədə iştirak paylarının satılmasından yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmaları (pul vəsaitlərinin ekvivalentləri kimi nəzərə alınan və sazişlərin bağlanması və ya ticarət məqsədləri üçün nəzərdə tutulmuş alətlər üzrə pul vəsaitlərinin daxilolmaları istisna olmaqla);

- digər tərəflərə təqdim edilən avans pul vəsaitlərinin ödənişləri və kreditləri (maliyyə təşkilatlarına təqdim edilən avans pul vəsaitlərinin ödənişləri və kreditləri istisna olmaqla);
- digər tərəflərə təqdim edilmiş avans pul vəsaitləri və kreditlərin qaytarılmasından yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmaları (maliyyə təşkilatlarının avans pul vəsaitləri və kreditləri istisna olmaqla);
- bu müqavilələr sazişlərin bağlanması və ya ticarət məqsədləri üçün saxlanıldığı və ödənişlərin maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyət kimi təsnifləşdirildiyi hallar istisna olmaqla, fyuçers, forvard, opsiyon və svop müqavilələri üzrə pul vəsaitlərinin ödənişləri; və
- bu müqavilələr sazişlərin bağlanması və ya ticarət məqsədləri üçün saxlanıldığı və daxilolmaların maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyət kimi təsnifləşdirildiyi hallar istisna olmaqla, fyuçers, forvard, opsiyon və svop müqavilələri üzrə pul vəsaitlərinin daxilolmaları.

4.8.4. Maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətlər Bankın ödənilmiş kapitalı və borc şəklində alınmış vəsaitlərinin miqdarının və tərkibinin dəyişməsi ilə nəticələnən fəaliyyətlərdir. Maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətdən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkətinin aşağıdakı nümunələrini qeyd etmək olar:

- səhmlərin və digər kapital alətlərinin buraxılmasından yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmaları;
- Bankın səhmlərinin əldə edilməsi və ya yenidən alınması məqsədilə səhmdarlara nağd ödənişlər;
- Təminatlı istiqrazların, borc sənədlərinin, veksellərin, istiqraz vərəqələrinin, girov kağızlarının və digər qısamüddətli və uzunmüddətli borcların buraxılmasından yaranan pul vəsaitlərinin daxilolmaları;
- borc məbləğlərə görə pul vəsaitlərinin ödənişləri;
- maliyyə lizinqı üzrə yerinə yetirilməmiş öhdəliyinin azaldılması üçün icarəçinin (Bankın) nağd ödənişləri.

4.8.5. Bank pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatı xalis pul vəsaitlərinin daxilolmaları və xaricolmalarının əsas növləri haqqında informasiyanı açıqlayan birbaşa metod əsasında hazırlayır.

4.8.6. Bankın aşağıdakı fəaliyyət növlərindən birinin nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti maliyyə hesabatlarında netto-əsasda təqdim edilə bilər:

- təsbit edilmiş ödəniş müddətli depozitlərin qəbul edilməsi və ödənilməsi üçün pul vəsaitlərinin daxilolmaları və ödənişləri;

- digər maliyyə təşkilatlarında depozitlərin yerləşdirilməsi və geri alınması;
- müştərilərə verilmiş pul avansları və pul borcları və onların ödənilməsi.

- 4.8.7. Xarici valyutada əməliyyatlar nəticəsində yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti bu əməliyyatın baş verdiyi tarixdə həmən xarici valyuta ilə müəssisənin hesabat valyutası arasındakı valyuta məzənnəsini xarici valyutada olan məbləğə tətbiq edilməklə, Bankın hesabat valyutasında təqdim edilə bilər.
- 4.8.8. Xarici törəmə müəssisənin pul vəsaitlərinin hərəkəti bu hərəkətin yarandığı tarixdə xarici valyuta ilə müəssisənin hesabat valyutası arasında mövcud olan valyuta məzənnəsi tətbiq edilərlək yenidən hesablanmalıdır.
- 4.8.9. Valyuta məzənnələrinin dəyişməsi nəticəsində yaranan gəlirlər və xərclər (valyuta möqeyiə görə) pul vəsaitlərinin hərəkəti hesab edilmir.
- 4.8.10. Valyuta məzənnələrinin dəyişməsinin xarici valyutada saxlanılan və ya əldə edilməsi pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinə təsiri hesabat dövrünün əvvəlində və sonunda olan pul vəsaitlərini yoxlamaq üçün pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda təqdim edilir. Bu məbləğ əməliyyat fəaliyyəti, investisiya fəaliyyəti və maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətdən yaranan pul vəsaitlərindən ayrı təqdim edilir və maliyyə hesabatında pul vəsaitlərinin hərəkəti hesabat dövrünün sonuna olan məzənnələrə əsasən hesablandığı halda yarana biləcək fərqləri əks etdirir.
- 4.8.11. Əldə edilmiş və ödənilmiş dividendlər müvafiq olaraq investisiya fəaliyyəti və maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətdən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilir.
- 4.8.12. Mənfəət vergisi ilə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkətləri konkret olaraq, investisiya fəaliyyəti və maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyətlə bağlı olmadıqda, ayrıca açıqlanmalıdır və əməliyyat fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilməlidir.
- 4.8.13. İştirak payı metodu əsasında asılı və ya birgə müəssisədəki payı haqqında informasiyanı təqdim edən müəssisə pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatına asılı və ya birgə müəssisələrə investisiyalar ilə bağlı pul vəsaitlərinin axını, asılı və ya birgə müəssisə ilə onun arasında olan bölüşdürmələr və digər daxilolmalar və ödənişləri daxil edir.
- 4.8.14. Törəmə müəssisələrinin və digər təsərrüfat vahidlərinin üzərində nəzarətin əldə edilməsi və ya itirilməsindən yaranan pul vəsaitlərinin ümumi hərəkəti ayrıca təqdim edilməlidir və investisiya fəaliyyətindən yaranan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilməlidir.
- 4.8.15. Bank hesabat dövrü ərzində törəmə müəssisələrinin və digər təsərrüfat vahidlərinin üzərində nəzarətin əldə edilməsi və ya itirilməsinə uyğun aşağıdakıların hər birini açıqlamalıdır:

- cəmi nəzərdə tutulmuş mədaxil və ya məxaric;
- pul vəsaitlərinin ekvivalentlərindən ibarət olan nəzərdə tutulmuş hissə
- üzərində nəzarət əldə edilmiş və ya itirilmiş törəmə müəssisələri və ya digər təsərrüfat vahidlərində olan pul vəsaitlərinin ekvivalentləri;
- üzərində nəzarət əldə edilmiş və ya itirilmiş törəmə müəssisələri və ya digər təsərrüfat vahidlərində əsas kateqoriyaların hər biri üzrə ümumiləşdirilmiş pul vəsaitlərinin ekvivalentlərindən başqa aktivlərin və öhdəliklərin məbləğini.

4.2.17. Pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinin istifadəsini tələb etməyən investisiya və maliyyələşdirmə üzrə əməliyyatlar pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatlardan çıxarılmalıdırlar. Belə əməliyyatlar digər maliyyə hesabatlarında investisiya fəaliyyəti və maliyyələşdirmə üzrə fəaliyyət haqqında bütün münasib informasiyanın təqdim edilməsini təmin edən şəkildə açıqlanmalıdırlar. Qeyri-pul əməliyyatlarının aşağıdakı misallarını göstərmək olar:

- müvafiq öhdəliklərin qəbul edilməsi və ya icarə vasitəsilə aktivlərin əldə edilməsi;
- səhmlərin buraxılması vasitəsilə müəssisənin əldə edilməsi;
- borc öhdəliklərinin şəxsi kapitala köçürülməsi.

4.9. **Asılı müəssisələrə investisiyalar**

- 4.9.1. İştirak payı metoduna əsasən asılı müəssisəyə qoyulmuş investisiya məbləği əvvəlcə ilkin dəyəri ilə tanınır və investisiya obyektinin alış tarixindən sonra əldə etdiyi mənfəət və ya zərərində Bankın payını tanımaq üçün investisiyanın balans dəyəri artırılır (və ya azaldılır).
- 4.9.2. Bankın investisiya obyektinin mənfəət və ya zərərindəki payı Bankın mənfəət və ya zərərində tanınır.
- 4.9.3. İntestisiya obyektindən əldə olunan dividendlər investisiyanın balans dəyərini azaldır. Balans dəyərinə düzəlişlər investisiya obyektinin kapitalında baş vermiş dəyişikliklərdən irəli gələn və investisiya obyektinin mənfəət və ya zərərində hələ tanınmayan məbləğlərin investorun investisiya obyektindəki mütənasib iştirak payına təsirini əks etdirmək üçün də tələb oluna bilər. Belə dəyişikliklərə torpaq, tikili və avadanlıqların yenidən qiymətləndirilməsindən və məzənnə fərqlərindən yaranan dəyişikliklər aiddir.
- 4.9.4. İştirak metodunun tətbiqi zamanı Bank tərəfindən asılı müəssisənin mövcud olan ən son maliyyə hesabatları istifadə olunur. Bankla asılı müəssisənin hesabat tarixləri fərqli olduqda, asılı müəssisə öz maliyyə hesabatlarını Bank tərəfindən istifadə edilməsi üçün Bankın maliyyə hesabatlarının tərtib olunduğu eyni tarixə hazırlamalıdır (bunun qeyri-mümkün olmadığı hallar istisna olmaqla).

- 4.9.5. İştirak payı metodunun tətbiqi zamanı istifadə olunan asılı müəssisəsinin maliyyə hesabatları Bankın maliyyə hesabatlarının tərtib edildiyi hesabat tarixindən fərqli tarixdə hazırlandıqda, həmin tarixlə Bankın maliyyə hesabatlarının hazırlandığı tarix arasında baş verən əhəmiyyətli əməliyyat və hadisələrin təsirləri üzrə düzəlişlər edilməlidir.
- 4.9.6. Asılı müəssisənin və Bankın hesabat tarixləri arasındakı fərq 3 (üç) aydan çox olmamalıdır.
- 4.9.7. Asılı müəssisə daim zərərlə fəaliyyət göstərdikdə və ya digər əməliyyatlar nəticəsində kapitalı mənfi olduqda, iştirak metodunun tətbiqinə görə Bankın iştirak payı sıfıra qədər azaldıla bilər.
- 4.9.8. İnvestisiyanın dəyəri sıfıra endikdən sonra, əlavə zərərlər və öhdəliklər balans arxasında tanınır və maliyyə hesabatlarında açıqlanır. Asılı müəssisələr sonralar mənfəət əldə etdiyi və ya kapitalını bərpa etdiyi haqqında hesabat verdikdə, Bank onun mənfəətdəki payını yalnız tanınmamış zərəri həmin mənfəət hesabına tam ödədikdən sonra tanımağa davam edir.
- 4.10. **Əmlak, avadanlıq və qeyri-maddi aktivlər**
- 4.10.1. Əmlak, avadanlıq və qeyri-maddi aktivlər ilkin dəyərdən (yenidən qiymətləndirmə məbləği ilə göstərilən binalar istisna olmaqla) yığılmış köhnəlmə və amortizasiya və hər hansı tanınmış dəyərsizləşmə zərəri çıxılmaqla tanınır.
- 4.10.2. Tikintisi başa çatmamış əmlak vasitələri hər hansı tanınmış dəyərsizləşmə zərəri çıxılmaqla uçotda maya dəyəri ilə qeyd edilir. Belə əmlak aktivləri, onların tikintisi başa çatdıqda və təyinatı üzrə istismara hazır olduqda, müvafiq əmlak və avadanlıq kateqoriyaları üzrə təsnifləşdirilir. Bu əmlak aktivlərinin köhnəlməsi, digər əmlak vasitələri halında olduğu kimi, təyinat üzrə istismara hazır vəziyyətdə olduğu andan etibarən hesablanmağa başlanır. Nadir hallarda tikintisi başa çatmamış və istismara verilməmiş əmlak vasitələri (texniki və mənəvi aşınmaya məruz qalan və uzun müddət istismara verilməyən aktivlər) üzrə köhnəlmə hesablanıla bilər.
- 4.10.3. Əmlak və avadanlığın köhnəlməsi və qeyri-maddi aktivlərin amortizasiyası onların ilkin dəyərindən çıxılır və aktivlərin istismar müddətləri üzrə silinməsinə nəzərdə tutur.
- 4.10.4. Köhnəlmə və amortizasiya aşağıdakı illik faiz dərəcələrini istifadə edilərək bərabər hissələrə bölünməklə hesablanır:

Əmlak	Köhnəlmə (amortizasiya) dövrü
Binalar	50 il
Mebel və avadanlıq	4 il

Əmlak	Köhnəlmə (amortizasiya) dövrü
Kompüterlər	4 il
Nəqliyyat vasitələri	4 il
Digər avadanlıqlar	4 il
İcarəyə alınmış aktivlərin əsaslı təmiri	10 il ¹
Qeyri-maddi aktivlər	1-10 il (texniki tələblərinə uyğun olaraq)

- 4.10.5. Torpaq, tikililər və avadanlıqların balans dəyəri onların bərpa dəyərlərindən artıq dəyərlə uçota alınıb-alınmadığını qiymətləndirmək üçün hər maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatı tarixində nəzərdən keçirilir.
- 4.10.6. Bərpa dəyəri aktivin satış xərclərini çıxmaqla ədalətli dəyəri və istifadə dəyəri arasındakı ən yüksək məbləğdir. Balans dəyəri hesablanmış bərpa dəyərindən artıq olduğu halda, aktivlərin dəyəri bərpa dəyərində azaldılır, qiymətdən düşmə müvafiq dövrdə tanınır və əməliyyat xərclərinə daxil edilir. Dəyərsizləşmə zərəri qeydə alındıqdan sonra əmlak və avadanlığın köhnəlmə xərclərindən qalıq dəyərini çıxaraq gələcək dövrlərdə aktivlərin balans dəyərini qalan faydalı istismar müddətlərinə bərabər şəkildə bölmək üçün (mövcud olduqda) düzəliş edilir.
- 4.10.7. Aktiv kimi tanındıqdan sonra ədalətli dəyərlərinin müəyyən edilməsi mümkün olan torpaq, tikili və avadanlıqlar hər hansı yığılmış amortizasiya və dəyərdəndüşmə zərərləri çıxılmaqla, yenidən qiymətləndirmə tarixinə onların ədalətli dəyəri olan yenidənqiymətləndirmə dəyəri ilə təqdim olunmalıdır.
- 4.10.8. Balans hesabatı təqdim olunduğu tarixə aktivin balans dəyərinin onun ədalətli dəyərindən kəskin fərqlənməməsi məqsədilə yenidənqiymətləndirmə müntəzəm (minimum ildə bir dəfə) aparılmalıdır.
- 4.10.9. Binaların ədalətli dəyəri adətən bazar məlumatlarına əsaslanan dəlillərdən istifadə edilərək qiymətqoyma üzrə peşəkar mütəxəssislər tərəfindən müəyyən edilir. Binalar üzrə yenidən qiymətləndirmə zamanı yığılmış amortizasiya məbləği aktivin ümumi balans dəyərinə qarşı silinir, xalis məbləğ isə yenidən qiymətləndirilən məbləğə bərabər olması üçün düzəliş tətbiq olunur.
- 4.10.10. Binaların yenidən qiymətləndirilməsindən yaranan hər hansı yenidən qiymətləndirmə artımı əsas vəsaitlərin yenidən qiymətləndirmə ehtiyatından mənfəət vergisi effekti çıxılmaqla ümumi gəlir haqqında hesabat vasitəsilə kapitalda qeydə alınır. Aktiv üzrə əvvəllər xərc kimi tanınmış yenidən qiymətləndirmə effektinin növbəti dövrlərdə bərpası istisna təşkil edir. Bu halda artım əvvəllər hesablanmış azalma həcmində

¹ İcarədə olan vəsaitə çəkilən kapital xərclər əlaqəli icarədə olan vəsaitin istifadə müddəti əsasında amortizasiya edilir. Təmirə və yenilənməyə çəkilən xərclər kapitallaşmadıqda əməliyyat xərclərinə aid edilir.

mənfəət və zərər haqqında hesabatın kreditinə yazılır. Binaların yenidən qiymətləndirilməsi nəticəsində mənfəət və zərər haqqında hesabatda keçən dövrlərin azalmasını tam bərpa etdikdən sonra, yenidən qiymətləndirmənin artıq qalan hissəsi (əgər varsa) aktivin yenidən qiymətləndirmə ehtiyatında (kapitalda) tanınır.

- 4.10.11. Yenidən qiymətləndirilən binalar üzrə köhnəlmə mənfəət və zərər haqqında hesabatda daxil edilir. Yenidən qiymətləndirilən əmlakın daha sonra satışı və ya istismardan çıxarılması zamanı əmlakın yenidən qiymətləndirmə ehtiyatında qalan müvafiq yenidən qiymətləndirmə qalığı birbaşa bölüşdürülməmiş mənfəət hesabına köçürülür.
- 4.10.12. Əmlakın balans dəyəri müqayisəli satış metodundan istifadə edilməklə qiymətləndirilir ki, bu da analogi daşınmaz əmlakın bazarda satış qiymətləri ilə bağlı təhlillərə əsaslanır.
- 4.10.13. Qeyri-maddi aktivlər lisenziyalardan, kompüter proqramlarından və sair elementlərdən ibarətdir. Ayrıca alınmış qeyri-maddi aktivlər ilk olaraq ilkin dəyəri ilə tanınır.
- 4.10.14. Şirkətlərin birləşməsi çərçivəsində alınmış qeyri-maddi aktivlərin ilkin dəyəri alış tarixində ədalətli dəyərə bərabərdir. İlk tanımadan sonra qeyri-maddi aktivlər yığılmış amortizasiyanı və yığılmış dəyərsizləşmə zərərini çıxmaqla, ilkin dəyəri ilə əks etdirilir.
- 4.10.15. Qeyri-maddi aktivlərin istifadə müddətləri məhdud müddətlər kimi müəyyən edilir. Məhdud istifadə müddəti olan qeyri-maddi aktivlərə 2-10 illik istifadə müddəti üzrə amortizasiya hesablanır (istifadə müddəti müəyyən olunan və 10 ildən az olan qeyri-maddi aktivlər həmin müddətlər üzrə amortizasiya edilir) və həmin qeyri-maddi aktivlər üzrə mümkün dəyərsizləşmə əlamətləri mövcud olduqda, dəyərsizləşmə baxımından qiymətləndirmə aparılır.
- 4.10.16. Qeyri-müəyyən istifadə müddəti olan qeyri-maddi aktivlərə (məsələn, qudvil) amortizasiya hesablanmır və bunlar ən azından hər maliyyə ilinin sonunda qeyri-maddi aktivin dəyərsizləşmə biləcəyinin əlamətləri müşahidə edildikdə, dəyərsizləşmə baxımından qiymətləndirilir.

4.11. **Borclar (kreditlər) müqabilində götürülmüş əmlakın (geri götürülmüş girovların) uçotu**

- 4.11.1. Borcun (kreditin) ödənilməsi üçün götürülmüş əmlak üzərində qanunvericiliyə uyğun olaraq mülkiyyət hüququ əldə edildiyi tarixdən Bank həmin kreditin məbləğini balansdan silir, götürülmüş əmlak (Bank işində istifadə olunan əmlakdan başqa) isə balansda "Digər aktivlər" hesabında, geri alınmış girov kateqoriyasında uçota alınır.
- 4.11.2. Geri götürülmüş girovlar balansda ilkin olaraq əməliyyat xərcləri də nəzərə alınmaqla öz ilkin dəyərində tanınır və amortizasiya olunmur.

4.12. **İnvestisiya mülkiyyətinin uçotu**

4.12.1. İnvestisiya mülkiyyəti, ilkin olaraq, əməliyyat xərcləri də nəzərə alınmaqla öz ilkin dəyərində ölçülməlidir. İlkin tanımadan sonra investisiya mülkiyyətinin uçotu (köhnəlməsi, dəyərsizləşməsi, silinməsi və sair) əsas vəsaitlərin uçotuna uyğun aparılır.

4.13. **Vergi sistemi**

- 4.13.1. Mənfəət vergisi xərcləri cari və təxirə salınmış vergi xərclərinin cəmini əks etdirir.
- 4.13.2. Cari mənfəət vergisi ölkə qanunvericiliyə uyğun qaydada hesablanır. Cari vergi xərcləri il üzrə vergiyə cəlb olunan mənfəətə əsaslanır. Uçot fərqlərinə görə vergiyə cəlb olunan gəlir mənfəət və zərər haqqında hesabatda göstərilən vergidən əvvəlki xalis mənfəətdən fərqlənir. Bu fərqlərin nəticəsində təxirə salınmış vergi əmələ gəlir.
- 4.13.3. Təxirə salınmış mənfəət vergisi balans metodunu istifadə etməklə maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixində aktiv və öhdəliklərin vergi bazası ilə maliyyə hesabatı məqsədləri üçün onların balans dəyəri arasındakı bütün fərqlər üzrə hesablanır.
- 4.13.4. Təxirə salınmış vergi aktivləri tutulan bütün müvəqqəti fərqlər və istifadə olunmayan vergi zərərinin gələcək dövrlərə keçirilməsi üçün tanınır. Təxirə salınmış vergi aktivləri tutulmalı ("deductible") müvəqqəti fərqlərə və Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş müddət ərzində istifadəsi ehtimal olunan vergi zərəri həcmində hesablanır.
- 4.13.5. Cari və təxirə salınmış vergi mənfəət və ya zərərdə tanınır. Lakin, sözügedən vergi digər ümumi gəlirdə və ya birbaşa kapitalda tanınan maddələrə aiddirsə, həmin vergi də, müvafiq olaraq, digər ümumi gəlirdə və ya birbaşa kapitalda tanınır.
- 4.13.6. Müvəqqəti fərqlər qudvildən və ya digər aktiv və öhdəliklərin ilkin tanınmasından vergi və ya maliyyə fəaliyyətinə təsir etməyən əməliyyat üzrə yaranırsa, belə təxirə salınmış vergi aktivləri və öhdəlikləri tanınmır.
- 4.13.7. Təxirə salınmış vergi öhdəlikləri, ümumi hal olaraq, vergiyə cəlb olunan bütün müvəqqəti fərqlər üçün tanınır.
- 4.13.8. Təxirə salınmış vergi aktivlərinin balans dəyəri hər maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixində nəzərdən keçirilir və aktivlərin bütün hissəsini və ya müəyyən hissəsini bərpa etməsi üçün kifayət qədər vergiyə cəlb olunan mənfəətin mövcudluğu ehtimal edilməyən həcmdə azaldılır.
- 4.13.9. Təxirə salınmış vergi öhdəlikləri üzrə hesablaşmanın aparıldığı və ya aktivlərin satıldığı dövrdə tətbiq edilməsi gözlənilən vergi dərəcələri ilə hesablanır. Cari və təxirə salınmış vergi mənfəət və ya zərərdə tanınır. Lakin, həmin vergi digər ümumi gəlirdə və ya

birbaşa kapitalda tanınan maddələrə aiddirsə, təxirə salınmış vergi də, müvafiq olaraq, digər ümumi gəlirdə və ya birbaşa kapitalda tanınır.

- 4.13.10. Təxirə salınmış mənfəət vergisi aktivləri və təxirə salınmış mənfəət vergisi öhdəlikləri aşağıdakı hallarda əvəzləşdirilir və maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda əks olunur:
- Bank cari mənfəət vergisi aktivlərini cari mənfəət vergisi öhdəliklərinə qarşı əvəzləşdirmək hüququna malik olduqda;
 - Təxirə salınmış mənfəət vergisi aktivləri və təxirə salınmış mənfəət vergisi öhdəlikləri eyni vergi orqanı tərəfindən eyni təşkilatdan tutulan mənfəət vergisinə aid olduqda.
- 4.13.11. Törəmə müəssisələrdən gələn təxirə salınmış vergi aktivləri və öhdəlikləri konsolidasiya edilmiş maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda əvəzləşdirilmir.
- 4.13.12. Azərbaycan Respublikasında Bankın fəaliyyətinə şamil ediləcək müxtəlif başqa vergi növləri də mövcuddur. Bu vergilər mənfəət və zərər haqqında hesabatda əməliyyat xərclərinin komponentləri kimi daxil edilir.

4.14. **Banklar, maliyyə institutları və müştərilər qarşısında öhdəliklər, dövlət agentliklərindən və xarici kredit təşkilatlarından alınmış kreditlər və subordinasiya borcu**

- 4.14.1. Banklara, maliyyə institutlarına və müştərilərə ödəniləcək vəsaitlər, dövlət agentliklərindən və xarici kredit təşkilatlarından alınmış kreditlər və subordinasiya borcu ilk olaraq ədalətli dəyərle qeyd olunur. Daha sonra ödənilməli məbləğlər amortizasiya edilmiş dəyər ilə göstərilir və balans dəyəri ilə geri alınma dəyəri arasındakı hər hansı fərq mənfəət və zərə haqqında hesabatda effektiv faiz dərəcəsi metodunu istifadə etməklə borcların yarandığı dövr üzrə tanınır.

4.15. **Verilmiş maliyyə zəmanəti müqavilələri və akkreditivlər**

- 4.15.1. Adi fəaliyyətində Bank akkreditivlər və zəmanətlərdən ibarət olan maliyyə zəmanətləri verir. Maliyyə zəmanətləri konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarında ilk öncə ədalətli dəyərle "Digər öhdəliklər" maddəsində alınmış komissiya haqqı məbləğində əks etdirilir. İlk əks etdirmədən sonra Qrupun hər bir zəmanət üzrə öhdəliyi aşağıdakı məbləğlərdən yuxarı olanı ilə ölçülür: amortizasiya hesablanmış komissiya haqqı və zəmanətdən irəli gələn maliyyə öhdəliyinin ödənilməsi üçün tələb olunan məsrəflərin ən yaxşı qiyməti.
- 4.15.2. Maliyyə zəmanətləri ilə bağlı öhdəliyin artması konsolidasiya edilmiş mənfəət və ya zərər və digər ümumi gəlir haqqında hesabatda nəzərə alınır. Alınmış komissiya haqqı mənfəət və ya zərərdə zəmanətin müddəti üzrə bərabər hissələrə bölünməklə əks

etdirilir. Faiz dərəcəsi zəmanətlərin məbləğinə effektiv faiz dərəcəsi metodunu nəzərə almadan tətbiq edilir.

- 4.15.3. Maliyyə zəmanəti müqaviləsi (qarantıya) borc aləti üzrə şərtlərə əsasən ödənişin edilməli olduğu tarixdə müəyyən debitorun belə ödənişləri həyata keçirə bilməməsi səbəbindən benefisiara dəymiş zərərin əvəzinin ödənilməsini emitentdən tələb edən müqavilə formasıdır.
- 4.15.4. Qrup tərəfindən bağlanmış maliyyə zəmanəti müqavilələri ilkin olaraq ədalətli dəyərlə ölçülür və MZƏD-lə tanınan kimi təyin edilmədiyi halda, sonradan aşağıdakı məbləğlərdən daha yüksəyi ilə ölçülür:
- yaradılmış ehtiyat fondları, Şərti Öhdəliklər və Şərti Aktivlər adlı MUBS 37-ə əsasən müəyyən olunduğu kimi müqavilə üzrə öhdəlik məbləğindən; və
 - müvafiq hallarda gəlirlərin tanınması qaydalarına əsasən uçotda tanınmış məcmu amortizasiya çıxılmaqla ilkin tanınmış məbləğdən.
- 4.15.5. Bank tərəfindən verilən maliyyə zəmanəti müqavilələri və akkreditivlər iddiaçının zərərlərini bərpa etmək üçün ödənilən xüsusi ödənişlərdir. Bu ödənişlər müəyyən edilmiş borcalanın borc aləti üzrə ilkin və ya düzəliş edilmiş şərtləri üzrə ödəniş etmək imkanına malik olmadığından aparılır. Bu cür maliyyə zəmanəti müqavilələri və akkreditivlər ilk olaraq ədalətli dəyərlə tanınır. Daha sonra isə onlar daha yüksək məbləği götürülməklə ya (a) "Ehtiyatlar, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər" haqqında MHBS 37-yə müvafiq olaraq ehtiyat kimi tanınmış məbləğ və (b) ilk olaraq tanınmış məbləğin müvafiq olduqda, verilmiş maliyyə zəmanəti müqavilələri və ya akkreditivlər üzrə əldə olunan ilk mükafat məbləğinin ümumi amortizasiyasını çıxmaqla ölçülür.

4.16. Ehtiyatlar

- 4.16.1. Bank ehtiyatları keçmiş hadisənin nəticəsi olan cari (hüquqi və ya konstruktiv) öhdəliyə sahib olduqda, öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün iqtisadi səmərələri təcəssüm etdirən resursların xaric olmasının tələb olunacağını ehtimal etdikdə və öhdəliyin məbləğini etibarlı qiymətləndirə bildikdə tanıyır.
- 4.16.2. Verilmiş maliyyə zəmanətləri üçün yaradılmış ehtiyat fondu son illər ərzində vaxtı keçmiş portfelin ümumi portfele nisbəti ilə hesablanmış orta zərər faizi metodu ilə yaradılır. Yaradılmış ehtiyat fondlar aşağıdakı şərtlərə cavab verdikdə, öhdəlik kimi tanınmalıdır:
- bank keçmiş hadisənin nəticəsi olan cari öhdəliyə sahib olduqda (hüquqi və ya konstruktiv);
 - öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün iqtisadi səmərələri təcəssüm etdirən resursların xaric olmasının tələb olunacağı ehtimalı olduqda;

– öhdəliyin məbləği etibarlı qiymətləndirilə bilindikdə.

4.16.3. Bu tanınma meyarları (şərtlər) yerinə yetirilmədikdə, yaradılmış ehtiyat fondu nə mənfəət və zərər haqqında hesabatda, nə də balans hesabatında tanınmır.

4.16.4. Maliyyə zəmanətləri ilə bağlı öhdəliyin artması mənfəət və zərər haqqında hesabatda nəzərə alınır. Alınmış komissiya haqqı mənfəət və zərər haqqında hesabatda zəmanətin müddəti üzrə bərabər hissələrə bölünməklə əks etdirilir.

4.17. Şərti aktivlər və öhdəliklər

4.17.1. Şərti öhdəliklər konsolidasiya edilmiş maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda əks etdirilmir. Şərti öhdəlik haqqında məlumat maliyyə hesabatların qeydlərində o zaman əks olunur ki, həmin öhdəliyin ödənilməsi ehtimalı mümkün (possible) hesab edilsin. Ehtimalı az olan (remote) öhdəliklər haqqında hesabatda açıqlama edilməyə bilər.

4.17.2. Şərti aktivlər iqtisadi faydaların daxil olması üzrə çox böyük ehtimalı (virtually certain) olduğu zaman əks etdirilir.

4.18. Səhmdar kapitalı

4.18.1. Adi səhmlər səhmdar kapitalı kimi təsnifləşdirilir.

4.18.2. Şirkətlərin birləşməsi istisna olmaqla, yeni səhmlərin buraxılması ilə birbaşa bağlı olaraq üçüncü tərəflərə ödənişlərə çəkilən xərclər kapitalın tərkibində həmin emissiya nəticəsində əldə edilmiş məbləğin azalması kimi əks etdirilir.

4.18.3. Əldə edilmiş vəsaitlərin ədalətli dəyərinin buraxılmış səhmlərin nominal dəyərindən və səhmdarların digər kapitalla ödənişlərindən artıq məbləği əlavə kapital kimi əks etdirilir.

4.18.4. Adi səhmlər üzrə dividendlər kapitalda elan olunduqları dövrdə azalma kimi tanınır. Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixindən sonra elan olunan dividendlər “Balans hesabatı tarixindən sonrakı hadisələr” haqqında 10 sayılı MHBS-ə uyğun olaraq, maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatından sonrakı hadisə kimi tanınır və müvafiq qaydada açıqlanır.

4.19. Gəlir və xərclərin tanınması

4.19.1. Gəlir Bank tərəfindən iqtisadi səmərənin əldə edilməsi ehtimal ediləndə və xərclər etibarlı şəkildə ölçülə biləndə tanınır.

4.19.2. Xərclər istifadə edildikcə tanınır.

4.19.3. Gəlir və xərclərin tanınması. Faiz gəliri və xərci hesablama metodu ilə effektiv faiz dərəcəsi metodundan istifadə etməklə tanınır.

4.19.4. Hesablama zamanı maliyyə aləti üzrə bütün müqavilə şərtləri (məsələn, əvvəlcədən ödəmə imkanı), eləcə də alətlə bilavasitə bağlı olan və effektiv faiz dərəcəsinin tərkib

hissəsi olan bütün haqlar və əlavə xərclər nəzərə alınır, lakin gələcək kredit zərərləri nəzərə alınmır.

- 4.19.5. Bank maliyyə aktivi və ya öhdəlikləri üzrə ödəniş və daxilolmalara dair qiymətləndirmələrinə yenidən baxdıqda, həmin aktiv və öhdəliklərin balans dəyərində düzəlişlər edir. Düzəliş edilmiş balans dəyəri ilkin effektiv faiz dərəcəsi əsasında hesablanır və balans dəyərində dəyişiklik faiz gəliri və ya xərci kimi tanınır.
- 4.19.6. Maliyyə aktivinin və ya analoji maliyyə aktivləri qrupunun qeydə alınmış dəyəri dəyərsizləşmə zərərinə görə azalarsa, faiz gəliri, yeni balans dəyərində ilkin effektiv faiz dərəcəsinə tətbiq etməklə əks etdirilir.
- 4.19.7. Faiz dərəcəsi verilmiş maliyyə zəmanəti müqavilələrinin və akkreditivlərinin məbləğinə effektiv faiz dərəcəsi metodunu nəzərə almadan tətbiq edilir.
- 4.19.8. Bankda maliyyə aktivləri və öhdəlikləri üzrə faizlər illik 360 gün (aylıq 30 gün) bazasını nəzərə alaraq hesablanır.
- 4.19.9. Maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəlikləri üzrə faiz dərəcəsi vəsait fiziki və ya hüquqi şəxsin hesabına mədaxil edildiyi günün sonrakı günündən etibarən son günə qədər (son gün də daxil olmaqla) hesablanır. Bu üsul Bankın müştəriləri qarşısında öhdəliklər üzrə olan maliyyə öhdəliklərinə şamil edilmir və bu cür öhdəliklər üzrə faiz dərəcəsi vəsait fiziki və ya hüquqi şəxsin hesabına mədaxil edildiyi günün sonrakı günündən etibarən son günə qədər (son gün də daxil olmamaq şərti ilə) hesablanır.
- 4.19.10. Ticarət aktivləri və ya satış üçün mövcud olan aktivlər kimi təsnifləşdirilmiş, faiz hesablanan qiymətli kağızlar və amortizasiya olunmuş dəyəri ilə qiymətləndirilən bütün maliyyə alətləri üzrə faiz gəlirləri və ya xərcləri effektiv faiz dərəcəsi ilə tanınır.
- 4.19.11. Haqq və komissiya gəlir və xərcinin tanınması. Kreditin verilməsi üzrə haqlar aidiyyəti birbaşa xərclərlə birlikdə təxirə salınır və kreditin effektiv faiz dərəcəsinə düzəliş kimi qeydə alınır.
- 4.19.12. Kredit öhdəliyinin xüsusi borc müqaviləsi ilə nəticələnməsi mümkün olduğu hallarda, kredit öhdəliyi üzrə haqlar aidiyyəti birbaşa xərclərlə birlikdə təxirə salınır və yekun kreditin effektiv faiz dərəcəsinə düzəliş kimi tanınır. Kredit öhdəliyinin xüsusi borc müqaviləsi ilə nəticələnməsi mümkün olmadığı hallarda, kredit öhdəliyi üzrə haqlar kredit öhdəliyinin qalan müddəti üzrə maliyyə nəticələri haqqında hesabatda tanınır.
- 4.19.13. Kredit müqaviləsinin müddəti kredit alınmamış bitdikdə, kredit öhdəliyi üzrə haqlar maliyyə nəticələri haqqında hesabatda müddətin bitməsi üzrə tanınır. Kredit üzrə haqlar xidmətlər yerinə yetirildikdə gəlir kimi tanınır.
- 4.19.14. Haqq və komissiya xərclərinə plastik kartlara, pul vəsaitlərinə, müştərilərlə hesablaşmalara və investisiya qiymətli kağızları ilə əməliyyatlara aiddir.

- 4.19.15. Plastik kartlar üzrə pəstah xərcləri müvafiq satınalmalar zamanı köçürülmüş məbləğlərin hər bir kart növü üzrə orta maya dəyəri ilə hesablanır. Plastik kartların sifarişi zamanı isə hər bir kart növü üzrə hesablanmış maya dəyəri əsasında pəstah xərci hesablanır.
- 4.19.16. Plastik kartların satınalmaları zamanı kart qiymətlərində əhəmiyyətli dəyişikliklər olduğu təqdirdə Bank tərəfindən ortalama maya dəyəri metodu ilə yenidən hesablamalar aparılır.

4.20. **Xarici valyuta əməliyyatları**

- 4.20.1. Banka aid olan hər bir törəmə müəssisənin maliyyə hesabatları onun əməliyyat valyutası ilə təqdim olunur.
- 4.20.2. Ayrı-ayrı şirkətlərin maliyyə hesabatlarını hazırlayarkən müəssisənin əməliyyat valyutasından (xarici valyutalar) fərqli valyuta ilə ifadə olunan pul aktiv və öhdəlikləri maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixinə qüvvədə olan müvafiq valyuta məzənnəsini istifadə etməklə digər valyutaya çevrilir.
- 4.20.3. Əməliyyat valyutasından fərqli valyuta ilə ifadə olunan əməliyyatlar əməliyyatın yerinə yetirildiyi günə qüvvədə olan valyuta məzənnəsi ilə hesablanır. Bu əməliyyatlardan yaranan mənfəət və zərərlər xarici valyuta əməliyyatları üzrə xalis gəlirə (xərcə) daxil edilir.
- 4.20.4. Diliq əməliyyatları üzrə ədlə olumuş və ödənilmiş haqq və komissiya gəliri və xərci xarici valyuta əməliyyatları üzrə xalis gəlirə (xərcə) daxil edilir.
- 4.20.5. Xarici valyutanın konvertasiyası. Maliyyə hesabatları Bankın əməliyyat və təqdimat valyutası olan manatla təqdim edilir. Xarici valyutalarla aparılan əməliyyatlar ilk öncə əməliyyat tarixində qüvvədə olan valyuta məzənnəsi ilə əməliyyat valyutasına çevrilir.
- 4.20.6. Xarici valyuta ilə olan monetar (gələcəkdə pul axınlarına səbəb olan) aktivlər və öhdəliklər hesabat tarixinə məzənnədən istifadə etməklə əməliyyat valyutasına çevrilir. Xarici valyutalarla olan əməliyyatların çevrilməsindən yaranan bütün fərqlər cari ilin mənfəətində "Xarici valyutalarla əməliyyatlar üzrə xalis gəlir – Məzənnə fərqi" maddəsi üzrə tanınır.
- 4.20.7. Xarici valyuta ilə olan və ilkin dəyəri ilə qiymətləndirilən qeyri-monetar maddələr əməliyyat tarixinə mövcud olan məzənnəyə görə çevrilir. Xarici valyuta ilə olan və ədalətli dəyərlə qiymətləndirilən qeyri-monetar maddələr ədalətli dəyərin təyin edildiyi tarixdə mövcud olan məzənnəyə görə çevrilir.
- 4.20.8. Xarici valyuta ilə əməliyyatın müqavilə məzənnəsi ilə AMB-nin həmin əməliyyat tarixinə təyin etdiyi rəsmi məzənnə arasında fərqlər xarici valyuta ilə əməliyyatlar üzrə xərcləri çıxmaqla gəlirlərə daxil edilir.

4.20.9. Hesabat tarixində funksional valyuta Bankın təqdimat valyutasından fərqi olan Bankın törəmə müəssisəsinin aktivləri və öhdəlikləri hesabat tarixində qüvvədə olan məzənnə ilə, onun maliyyə nəticələri haqqında hesabatı isə il üzrə hesablanmış orta məzənnə dərəcələri ilə manata çevrilir. Çevirmə zamanı yaranan məzənnə fərqləri ümumi gəlir haqqında hesabatda əks etdirilir.

4.21. **Rəhbərliyin mühüm mühakimələrini tələb edən sahələr və qeyri-müəyyənliklərin qiymətləndirilməsi mənbələri**

4.21.1. Bankın rəhbərliyi tərəfindən uçot qaydalarının tətbiq edilməsi zamanı konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarında əks etdirilmiş məbləğlərə təsir göstərmiş bir sıra mühakimələr çıxarılır və proqnozlar verilir:

4.21.2. Maliyyə alətlərinin ədalətli dəyəri. Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda əks etdirilmiş maliyyə aktivlərinin və maliyyə öhdəliklərinin ədalətli dəyərləri aktiv bazardan əldə edilə bilmədikdə, onlar riyazi modellərin işlədilməklə müxtəlif qiymətləndirmə mexanizmləri vasitəsilə müəyyən edilir. Bu modellər üçün ilkin verilənlər (məlumatlar) əsasən müşahidə edilə bilən bazardan götürülür. Bu mümkün olmadıqda isə ədalətli dəyərlərin müəyyən edilməsi üçün müəyyən dərəcədə mühakimələrin istifadə edilməsi tələb olunur.

4.21.3. Kreditin dəyərsizləşməsi üçün ehtiyat. Bank müntəzəm qaydada kreditlərinin və debitor borclarının dəyərsizləşmə baxımından təhlilini aparır.

4.21.4. Bank, borcalan maliyyə çətinlikləri ilə qarşılaşdığı və analoji borcalanlar haqqında kifayət qədər faktiki məlumatlar olmadığı hallarda dəyərsizləşmə zərərlərinin qiymətləndirilməsində təcrübəyə əsaslanan mühakimələrdən istifadə edir. Eynilə, Bank, Qrupa daxil olan borcalanların öhdəlikləri ödəmək statusunda mənfə dəyişikliklərə və ya Qrupun daxilində aktivlər üzrə öhdəliklərin yerinə yetirilməməsi ilə əlaqəli olan və lokal iqtisadi şəraitin əhəmiyyətli dəyişməsi kimi qiymətləndirilə bilən hallar (məlumatlar) əsasında gələcək pul vəsaitləri hərəkətlərində dəyişiklikləri qiymətləndirir.

4.21.5. Bankın rəhbərliyi kreditlər və debitor borcları qrupu üzrə analoji kredit riski və obyektiv dəyərsizləşmə sübutları olan aktivlərlə bağlı zərərlərin strukturu üzrə tarixi məlumatlar əsasında qiymətləndirmələrdən istifadə edir.

4.21.6. Bank cari şəraitləri əks etdirmək məqsədilə kreditlər və ya debitor borcları qrupu üçün müşahidə edilən məlumatlarda düzəliş aparmaq üçün təcrübəyə əsaslanan mühakimələrdən istifadə edir.

4.21.7. Bank, girova müntəzəm qaydada yenidən baxılması da daxil olmaqla biznes tərəfdaşlarının krediti ödəmək qabiliyyətlərində mümkün dəyişikliklərin vaxtında

müəyyən edilməsini təmin etmək üçün kreditin keyfiyyətinin yoxlanılması prosesini formalaşdırır.

- 4.21.8. Bankın rəhbərliyi girovun bazar dəyərində nəzarət edir, müvafiq razılaşmaya uyğun olaraq əlavə girov tələb edir və kreditin dəyərsizləşməsi üçün ehtiyatın adekvatlığını təhlil edərkən əldə edilmiş girovun bazar dəyərində nəzarət edir.
- 4.21.9. Girovların qiymətləndirilməsi bazarda mövcud olan oxşar girovların təhlili əsasında həyata keçirilir.
- 4.21.10. Təxirə salınmış vergi aktivləri. Təxirə salınmış vergi aktivləri bütün istifadə edilməmiş vergi zərərlərinin istifadəsi ilə əlaqədar vergi tutulan mənfəətin mövcudluğu baxımından, bütün istifadə edilməmiş vergi zərərləri üçün əks etdirilir.
- 4.21.11. Təxirə salınmış vergi aktivlərinin əks etdiriləcək məbləğini müəyyən etmək məqsədilə rəhbərlikdən gələcək verginin planlaşdırılması strategiyaları ilə birlikdə gələcək vergi tutulan mənfəətin vaxtı və səviyyəsi əsasında əhəmiyyətli qiymətləndirmələrin verilməsi tələb olunur. Faktiki nəticələr bu qiymətləndirmələrdən fərqlənsə və ya gələcək dövrlərdə bu qiymətləndirmələrdə düzəlişlər edilməlidirsə, maliyyə vəziyyəti, əməliyyatların nəticələri və pul vəsaitlərinin hərəkətinə mənfi təsir göstərilə bilər.
- 4.21.12. Gələcək istifadənin qiymətləndirilməsi təxirə salınmış vergi aktivlərinin balans dəyərini azaltmaq zərurətini göstərsə, bu azaldılma konsolidasiya edilmiş mənfəət və ya zərərdə əks etdirilməlidir.

5. Yekun müddəalar

- 5.1. Bu Siyasət Bankın Müşahidə Şurası tərəfindən təsdiq edildikdən sonra qüvvəyə minir.
- 5.2. Bu Siyasətə hər hansı əlavə və dəyişikliklər Müşahidə Şurasının qərarı ilə aparıla bilər.
- 5.3. Bankın İdarə Heyəti Siyasətin həyata keçirilməsini təmin edir və buna məsuliyyət daşıyır.